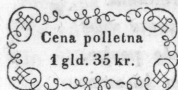

SLOVENSKI GLASNIK.

Lepoznansko-podučen list.

Odgovorni vrednik in izdatelj: A. Janežič.

Št. 5.

V Celovcu 1. novembra 1860.

6. zv.

Sanje.

(Ulomek; na dalje iz št. 5. zv. V.; zložil M. Kračmanov.)

Zadremal sem na novo; brez pomude
So prišle sanje; nova doba hitro
Posegne po me, pa me nese s sabo
Sto lét pred zdanjimi v bodoče čase
Ter me postavi Storžcu na podnožje.
Mogočni Storžec je že stal na mestu
In dvigal sterma glavo med oblake,
In ravno tako Záplota je stala;
Al gozdopolna nista nič več bila,
Molela sta v nebesa gole rebra,
Ne več stanišče sernam, divjim kozam.
Bíló je to na delopust Šentilna,
Šentilna! blagi zvon ušesom mojim!
Pred sto in nekaj leti je na ta dan
Popoldne zgodaj delopust zvonilo.
Ljudje so popuščali opravila,
Za drugi sveti dan se pripravljaje.
Pastirci vseh treh Bel smo biče spletli
Iz ličja svete lipe, ki zgodila
Pod kamni nam ga je vodica hladna,
Tekoča s Storžca, Belica studena,
In pokati smo jeli gromoslíčno,
Da letel je malik na vso širjavo;
Beljanom srednjim so odpokovali
Beljani gornji s spodnjimi Beljani.
Dekleta lepe in ženice mlade,
Ko vredile so vse okoli doma,
Da v lepi snagi vse je lesketalo,
Si spletale so svetločerne lasce.
Za dober glas goreča gospodinja
Trudila se je, da je priskerbela

Iz Kranja olovine dobrognavne,
Da hitro pojde ji testó na višek,
In da iz moke iz samó pšenične
Nacrè si boba lepega na oči
In tečnega na kus celó nelačnim.
Ta bob se cre po noči po večerji,
Kedar poležejo že gospodarji;
In cro dekleta ga in gospodinje,
Te se trudeče, da ime sloveče
Si dobre gazde zadržé še dalje,
Dekleta pa čakaje fantov budnih.
Ti bodo prišli kuhinji pod okno
Po kopo boba po navadi stari,
In kdor imel bo potlej v družbi zbrani
Naj bolj okusno cvertega med njimi,
Po strani si bo del klobuk na glavo,
Deržé jo bolj po koncu kakor drugi,
Češ, moja dečla je le prava dečla,
Ki bo postala verla gospodinja
In si iskala po soseski para.
Saj ta pohvala dragega dekleta
Mu sega globočeje v serce polno,
Kakor če hvala njemu bi veljala;
In deklica zaznavši drugo jutro
Pojdè, bolj sramožljivosti navzeta,
Opravljat božjo službo v hram Gospodov.
Ta bob zato je, da se daje znancom,
Dobi ga več, kdor nam je bliže sercu,
In manje kop, kdor nam je manj prijatel.
To veš ti, Koržmov Bošte, serce drago,
Ki ené pota vodi naju zgoda,

Ki prišel časi z zračnega stanišča
Si z Gozda na podnožje naši gori,
Na Belo v gostje, v drago vas mi rojstno
In mislil si si Belo raj nebeški,
Kjer se gostuje vsaki dan tak dobro;
In veste drugi, ki sem vam še v mislih
In ki me niste pozabili čisto;
Al tistim, ki sem padel že iz uma,
Povernejo spomin naj te verstice,
Ki priča so, da se jih jaz spominjam.

Nocoj ni tiha noč in kdor ni delal,
Da je utrudil ude, spal ne bode,
Oči zatisniti ne bo mu dalo
Ukanje glasno nezaspanih fantov,
Ki si popevajo vesele šale
In piskajo na hruševe peresa,
Ki streljajo s pištolami čakaje,
Da zvenkne v turnu dve čez polnoč ura,
Da tako zgodaj dnevu zazvonijo.
Zbudé se zdaj pastirci; al sramota
Ga čaka grenka, ki prižene prvi,
Še večja pa, ki zadnji prikoraka,
Ki zla mu roka je zabila lingo,
Da hlevnih vrat odpreti prec ni mogel,
Da so pajdaši vsi pred njim odgnali,
O kako strašno na uho buči mu:
Glodavs, glodavs! pomijnik si poglodal!
Iz kože skočil kar bi, če bi mogel.
Pomijnika jaz nisem nikdar glodal,
Zbudila zmir me je o pravem času
Al briga lastna al pa stara mati.

Prišlo je jutro, častni dan Gospodov,
Obleklo v smanje vse se je oprave.
Deseta ura zdaj se približava,
Prežijo s turna že fantini pazni
Po mašniku, da, kakor nogo dene
Na vaško last, zazvonili bi vkupaj.
Prikaže se, zapojejo zvonovi
In pojejo tak lepo miloglasno,
Da vsem veselja serce poigrava.
Pristopi mašnik, zvon pristop naznani,
Zabliska se, za bliskom gromoslično
Izpokne topom glušen pok iz ustnic,
Da si otroci, ženske in manj terdni
Maše ušesa, da se poknja zmanjša

In da bi strela uh ne preletela.
In v cerkvi mali godci svete viže
Zagodejo, spremljaje mlade pevke.
Podružna cerkev cerkvice je samo
In ni prostora, kjer bi stale orglje,
Al da bi bila danes tiha maša,
To pa mladenčem bila bi sramota,
Zato pa zbrali so se vkup in skladli
Za strel, za godce in za pevke v cerkvi.
Od vseh strani privreli so pobožni,
Največ pa fantov in deklet je bilo.
Postave zale bili so mladenči,
Visoki, čversti, da bi kar jih gledal,
Da čudil se je sleherni jim tujec.
Ej hlače, z irhovine močne šite,
So stale tak jim ko na stegna vlite,
Čez rame so jim prustohti viseli,
Ki kinčil koljar jim je gladki žamet.
In svilne rute, tkane vse na zobec,
Bingljale so ponosno jim iz žepov,
In za klobuki za kastorji so jim
V presajni družbi pavovega perja
Dišeče kite možko kvišku stale,
Spletene krasno in za kraj prišite
S predragimi, s preljubimi rokami. —
Al viž ga viž ga, kak je neotesan!
Iz lepih ust me doletuje graja —
Samó fantinom kos pohvale daje,
Za našo čast pa le besede nima,
Al kras fantinski stavi pred dekliški.
Neotesanec, da bi se prirasel
Ti na nebó strupeni gadji jezik!
Al me Gorenke nismo prav nič lepe?
Jezivka zala! le se serd' in jezi,
Saj serd in jeza te še lepšo dela;
Al jaz sem tak, da rad jezim nemalo,
Pa pravim ti in terdim prav resnobno,
Da na Gorenskem na veselolepem
Smo mi mladenči lepši od dekličev,
In kdor poreče, da so laž besede,
Obljubim, z mano hud imel bo posel,
Ker jaz sem terda terdokorna glava.
Kar rečem, tega rad ne oporečem,
In taki vsi gorenski smo junaki,
In Bog že ve, zakaj nas tak je vstvaril.

Sicer pa lepe tudi ste Gorenke,
 To vé Ljubljana, to vedó Ljubljanci,
 In Šiška vé, ki je Ljubljancom znana,
 In Bled to vé, ki znan je vsemu svetu,
 In vé, kdor ima dvé očesi v čelu,
 In tudi jaz sem reva to pozvedel,
 Ko vnela me je deklica Gorenka
 Na plesu, ki se to popoldne snuje.
 Tu se zberó domači in pa stranski
 Fantini vsi in vse dekleta lepe,
 In marsikdo, ki mož je ali žena,
 In ni odrekel se še dobre volje,
 Ker pamet ima, pa ni gluh veselju,
 Vedoč, da to ne krati mu življenja,
 In da le lajša mu živetja težo,
 In da življenje ni samó terpljenje,
 Za kar černuljci radi bi ga sto'rli,
 Vse proti volji in modrosti božji.
 Kdor je vesel, on pošten je gotovo,
 Čemernemu ne upaj pa nikoli,
 V njegovih persih hudo serce bije
 In svetujem: ogiblji se ga vsakdo.
 Le tukaj pervikrat mi žal je bilo,
 Da v plesu nisem nog nikoli uril.
 O Meta, to bi bil te jaz takrat zasukal!
 Na me vsi fantje gledali bi krivo,
 Na me na te, vertčea se po podu;
 Tako pa sam jaz gledal sem za tabo
 In zdihoval na tihem, ali zdihi
 Ušli so in prišli so le do tebe,
 In sluha, oh! zaperla ti jim nisi.
 Ušlá si s poda, ples si zapustila
 Vkljub prizadetbi in vabljenju fantov,
 Dobila sva se. Ah, kak sem bil bedast!
 Brez tebe ni mi nikdar biti bilo,
 Edina moja misel ti si bila
 In to po dnevu in po noči v sanjah.
 Zadolben v misli deržal sem se doma,
 Le redko kdaj me gnalo je od hiše
 In to le, kedar prišel je pondeljek,
 Ta dan, ki teržni dan je v Kranjskem mestu.
 Takrat pod vas sem hodil tebe čakati,
 Da skrivno vkup sva na somenj hodila
 Po stranskih potih, samo nama zuanih,
 Da nepovoljnežev bi se ognila;

In kedar šla na božjo pot si romat,
 Tud mene gnalo je na Šmarno goro
 In k svet'mu Joštu al na druge pota,
 In kedar nisem šel, vernivši ti se
 Gotovo si prinesla mi spominja,
 In jaz sem mislil, da sem sam na svétu
 In kralji vsi in potentati sveta
 So proti meni zdeli se mi palčki:
 Jaz pak sem velik bil in vsemogočen
 In srečen in napihnjjen v svoji sreči,
 Al vse le v mislih, v djanju pa ponižen;
 Zaljubljeni so včasih čudno čudni
 In kdaj pa kdaj zgubijo pravo pamet.
 Obračalo obraz mi vedno nekaj
 Je proti tam, kjer hiša nje je stala,
 In kamor šel sem, nehoté so noge
 Vodile že me proti njeni strani.
 Naunkraj vode bil je kraj povišan,
 Preležal tam sem dokaj ur podnevnih
 V visoki travi, k nji z glavó obrnjen;
 Naučil sem se plezati po strehi,
 Sedel vkobalj verh liše sem velikrat,
 Na ljubo stran gledaje nepremično,
 In če je prišel kdo in me je prašal,
 Zakaj sedim v višavi tak nevarni,
 Dobil odgovor je te laž besede:
 Da lože gledam po gorah okoli,
 Al bode vreme lepo ali gerdo
 Al stanovito ali premenljivo.
 Al če zalezal me je kdo gosposkih
 Al kak navdušen slaven domorodec,
 Dobil je ves romantičen odgovor
 V besedah novih visokoletečih,
 Sostavljenih in zvezanih nerodno,
 Al ki so koj iz korenin izderte:
 „Umeknov nizozemskim se nižavam,
 Izvolil sed sem na to nebotičnost,
 Da kinč in kras narave pregledavam
 In rajskomilo vidokroga mičnost
 Stotisočlepe drage domovine,
 Preskerbne matere za verne sine.
 Tam kjer iz zlatosajnega ležišča
 Svoj vstan obhaja svitli car podanski,
 Vsevidno solnce, tam je sklad čerišča
 Kamniških gor, stolp silnoveličanski,

In Grintovec bolj⁷gori gleda goli
 V demantoesnegoblesku na okoli.

In tukaj v družnem miru, v rajski slogi
 Sosédujejo silni velikani:
 Cvet Zaplote pa z divjimi berlogi,
 Sterm Storžca z nevsahljiv⁷mi vodohrani
 In travorodne križkogorske više,
 Vetrovov merzlih še merzlejše hiše.

Od te strani od dalje zre za nami
 Triglav mogočni, mene pozdravlja je,
 So vsemi tremi sérimi glavami,
 Poklon čez gore semkaj mi kimaje;
 Od deleč sivi oče z blagri venča
 Na vis me hrepenečega mladenča;

Vesel je stavec ter se me raduje,
 Ko vidi, da mi zemlja je prenizka,
 Da niže sin se kviško povzdiguje,
 Da mika ga okrožje molnjebliska,
 Da zmir po višem hrepení in zeha,
 Ker v stan ga jemlje nebobližnja streha.

In tukaj doli proti južni strani
 Se snegobélita mi v sklen očesni
 Šentjoška stolpa v slavi brumnoznaní
 Vse čarobudno v viši prinebesni,
 Ki nam, če tu zalog meglá se zbira,
 Postaneta nevihte burna vira.

Še bolj na jug tu doli megla vstaja
 In stopa nad Ljubljano slavnoznano,
 In mnogotroka mamica obdaja
 S tem krilom detobroj, da goni slano
 Od milih varovancov duhomorno
 Na vsestran skerbno in na vse pozorno.

In tu pod mano žubori vodica,
 Hči Storžcova, tok Belice studene,
 Vseh žejnih suh⁷ gerl pojiteljica,
 Dramiteljica k delu za vse lene;
 Nje šuma don je krasna melodija,
 Vse kakor večna sferoharmonija“ . . .

In Bog ve, kaj sem skupaj še naklasil,
 Kar več ne vem in kar sem rad pozabil,
 In kdor je slišal tako deklamac⁷jo
 In domoljubje v tak izraz odeto,
 Navdušen šel je stran, čudeč se meni;
 Jaz pak za njim sem milujoče gledal,
 Ker ni razumel, kar sem mu povedal.

To bil je lep čas, nepozaben za me,
 Takrat vesele so mi tičke pele,
 Takrat je bila v toku pevska žila
 In tudi gerlo se ni petju vperlo.
 Ko sva zvečer pri bledem svitu lune
 Sedela v vertu tiho pod drevesci,
 Takrat je luna gledala na naju
 In se žalila, da ga nima solnca,
 Da nima solnca kakor ona mene,
 Pa je hitela, da bi skor ga vjela,
 Da bi ji bilo kakor nji pri meni.
 Al bili kratki so ti dnevi sladki;
 Dekleta stvar so jako vetrovita,
 Živé deržeč se tistega vodila,
 Ki pravi: variatio delectat,
 In Meta bila je tud s tega sveta,
 Pa je objela drugega mladenča,
 Ko mene spet od doma uk odžene. —

O časi časi, al ste premenjeni!
 Šentilna cerkve danes nisem vidil,
 In ne vesele notri družbe zbrane,
 Le tempelj židovski je stal na mestu,
 Iz njega je na mestu godbe, petja
 Erjula čudna krika na ušesa,
 Da groza mi je serce kar prevzela
 In solze so stopile mi v očesa,
 In zdihnem: Bog, zakaj si to pripustil?
 Obernem proč se žalostnega serca
 In dalje stopam, kjer je stala nek⁷daj
 Očetova in meni rojstna hiša.
 Tu živel sem nedolžne dni otročje,
 Tam gori bila sobica je naša,
 Za nas otroke in za staro mater,
 Ki ž njo zvečer in zjutraj smo molili,
 Premaljali molitve starodavne,
 Ki jih je toliko na pamet znala,
 Da vsak dan tedna druge smo molili
 In bile tak so mične in pobožne,
 Da kmalu sem in rad se jih naučil;
 Tu gori nam je pripovedovala
 Tak lepe mične vsakoverstne storje
 Al od svetnika kterega legendo:
 Od svetega Matija, kak odsekal
 Očetu ino materi je glavo,
 Od svetega Mihela, kak je prišel

Pred sveto nebo duše vāgovāvāt,
 Od svetega Tomaža, kako v sodec
 Zabil je smert in sedem let jo ječal,
 Da sedem let ljudje nič niso merli,
 Od svete Jederti, kak so ji miške
 Napredena vretena oglodale;
 Al druge svetne bajeslovne puče:
 Kak Rojenice hodijo prisojat,
 Kak Védomec gozdove preletava,
 Kak Veles krave varuje in brani
 In o Mihelovem s planine goni;
 Al kake norce znal je Korant briti,
 Kakó se je v nebesa svete zmuzal,
 Da zdaj je med izvoljenimi v rajju,
 Da moja mati, to od nje zaznavši,
 Na pustni predvečer še vedno moli:
 Še 'n očenaš in češčeno Marijo
 Svetemu Korantu na čast in slavo,
 Ki bode jutri njega god in praznik.
 In zjutraj, kedar vstajala je zora,
 Je pravila, da je ta svit nebeški,
 Da je odlesk presvetle rajske luči,
 Ker so takrat odperte rajske vrata,
 Da hodijo skoz nje k ljudem na zemljo
 In špet od zemlje gor v nebesa svete
 Poslanci božji, angelji čuvaji
 S poveljem, naj budijo nad človeštvom,
 Da zablodivši kam se ne zadene,
 In nosijo do Boga sporočila,
 Kakó so pred ta dan otroci bili,
 Al radoslušni ali nepokorni.
 In ko sedeli smo na vertu v senci,
 Okoli nas so rožice cvetele
 In te smo brali, v vence povijali,
 Nad nami pa so ptički raznoverstni
 Prepevali si vsak na svoje gerlo
 In mati nam razlagala je pesmi.
 Od svetega Duhá jo kos prepeva,
 Kalin pa žvižga svet'ga Avguština.
 Pod unim le orehom v hladni senci
 Učila je poznavati me čerke:
 Poglej jo tole, ta je kot očala,
 Ki devljejo na nos jih stari oče,
 Kedar popoldne ob nedeljah svetih
 Beró od mlajšega Tobija storjo

Al pa kdaj od Svetinove družine.
 Tej čerki, viž jo tukaj, g se pravi,
 In koj za njo, poglej jo, viž jo, ta le,
 Ki kakor stol je starega očeta,
 Kedar na njem sedijo pri obedu,
 Poglej jo dobro, tej pa h se pravi,
 In tak prisposodabljuje naučila
 Me v kratkem več je kot učitelj v letu.
 In tamle kraj potoka sem postajal
 Na večer, ko zahajalo je solnce,
 Seró za njim je tako hrepenelo,
 Da plezal na verhunce sem drevsom,
 Da dalje bi ga vidil ino gledal,
 Želé, da nikdar bi ne zatonilo;
 In ko zašlò je to stran že za gore,
 Še gledal za odsvitom sem na Storžec,
 In ko odlesk od tod je tudi zginil,
 Poslal sem naših njiv škerjanca kvišku,
 Da gostolé se dvignil je nad goro
 In solncu nesel lahko noč od mene,
 Ki po odlesku ptičku na perotih
 Odzdravilo mi lepo lahko noč je.
 In tak spomin bi še mi bil navajal
 Dogodbe druge zlatih let otročjih,
 Ko so cvetele rožice mi bele;
 Al mož, stopivši mi iz rojstne hiše,
 Prežene ves spomin preteklih časov.
 Oh, hiša bila Židovska je kerčma,
 Kjer so Beljani moji sovaščani
 Zapili premoženje in poštenje
 In padli v sužnost neusmilnim dušam.
 Kerčmar je bil nečeden dolgobradec,
 Ki ljudomerzno gledal je spod čela
 In duh dajál od sebe neugoden,
 In ki na tanko spolnoval je zakon:
 Množite tak se, ko na nebu zvezde.
 Saj človek bi jih ljubil, al ne more,
 Bili so vsi še kakor pred sto leti
 Na Poljskem, na Gališkem, na Hervaškem
 Samó nesreča za kristjane revne.
 Premenili tačas se kar nič niso,
 Lastnosti tiste vse so še imeli,
 Bili so varčni ali rok si niso
 Še tudi zdaj žulili s kakim delom,
 In modri dunajski časniki nemški

Ostali z Židovi so na cedilu.
Zastoj so si zamurca umivali,
Zastoj? težkó, Zastoj je davno mertev.
Nevoljen židstva prosim nove dobe,
Naj tej bodočnosti me spet unese,
In kakor me unese, jo poprašam:
Al bo resnica huda ta bodočnost?

Al nova doba z ramama pomiga
In reče: to Slovenci sami vejo,
Gotovo, ako bodo mehkovoljni
Nikoli, ako mož so svoje volje.
Izreče in od mene hitro steče
In sanje moje šle so pota svoje. —

Avguštin Océpek.

(Dalje.)

Ker znabiti ta pesem ni še vsem mojim poterpežljivim bravcom znana, toraj naj se mi ne zameri, da nekoliko več od nje povem. — Komur je pa že znana, naj preskoči naslednje. — Prav veselilo bi me, če bi jaz nekoliko pripomogel, da bi se ta pesem, kateri ni kmalo para, bolj in bolj razširila po slovenski zemlji, da bi se priljubila bravcom, da bi jo prepevali v veselih družbah. Poje se pa takole. Eden iz med družbe bolj govori kot poje:

Tam notri v španjski deželi
Je en sin svojih staršev bil.

Na to zapoje kor:

Pa enega samega so imeli,
Pa še tist je v šolo šel bil.

To je cela pesem. Ko se to spoje, se spet od kraja začne in tako naprej, dokler se komu poljubi. Ko bi kaj muzike znal, bi tukaj v sekiricah zapisal vižo; ker mi pa to ni dano, moram pa le z besedo nekoliko povedati, kako naj se poje. Od začetka pojejo vsi le bolj tje v en dan, ker to ravno ni nič posebnega, da en sin svojih staršev v šolo gre. Vendar se kmalo pokaže iz viže, da je starišem hudo pri sercu, ker so enega samega imeli. Ko se je pesem enekrat prepela, je viža že bolj mila in zategnjena, hojé se, da bi se sinu na potu ali kje drugej kaj hudega ne primerilo, kar je lahko mogoče. Večkrat ko se poje, bolj je žalostna; zdaj se vidi, da ne bi bilo nemogoče, da bi stariši tega edinega sina ne vidili več. Ta žalostna misel prevaguje čez dalje bolj in bolj in viža gre zdaj že skor na jok in na zadnje zgive popolnoma vse upanje, da bi se še vidili na tem svetu. — Res prav žalostno!

(Tisti bravci, ki so preskočili prednje verste, naj od tod naprej beró.)

Avguštin je šel tedaj v šolo. Slepa Polona, materna prijateljica, mu je dobila v Kurji vasi stanovanje, za katerega so oče le šest golarjev na celo leto plačevali, kar se je cunjarici prav malo, očetu pa neizrečeno veliko zdelo. Avguštinu se je prav dobro godilo.

Njegovo naj večje veselje je bilo v lemenatu čevlje snažiti. Z neizrečeno jezo jih je dergal in likal, revežu je od vseh las kapalo; ali vendar ni pred miril, da so se svetili, da se je vanje vidil. Gospodje lemenatarji so ga prav radi imeli, kruha je dobival, da ni vedil kam ž njim, vsa gospodinjinina družina ga je imela dosti. Včasih ga je tudi kaj boljšega doletelo, namreč lepi kosovi telečje pečenke, katerih pa ni nikdar domú nesel, menda se je bal, da bi svojih ljudi ne razvadil. Vso je sam pojedel, če je je bilo še toliko, in reveža so potem večkrat take slabosti obhajale, da je mislil, da bo umerl. Za gradom in ob cesarskem grabnu bi marsikak germ vedel povedati, kako si je pomagal Avguštinov želodec v tacih težavah. Tudi marsikak lep krajcar je dobil od gospodov, kterega pa ni — v čast mu bodi rečeno — zajedel na medenih štrukljih in rožičih, kakor bi znabiti kdo sodil po tem, kar je bilo od pečenke rečenega.

Šole ni nikdar zamudil. Ko se je dan storil — po zimi pa je bilo večidel še tma — se je Avguštin že vzdignil iz Kurje vasí in je romal v mesto. Res da je bil tudi v Kozjem verhu navajen zgodaj ustajati, ali kaj ga tukaj v mestu, kjer mu ni treba koz pasti, na vse zgodaj vleče iz gorke postelje? Če kdo misli, da ga uka želja budi iz jutranjega spanja, se kaj hudo moti. Moč, ki ga z neznano silo žene vsako jutro na brod Ljubljance, je — kava.

Slepa Polona, ki je fantu pri vseh rečeh na roke šla, je mislila, da mu ne more večje dobrote skazati, kot če mu preskerbí vsako jutro skledico kave, katero je bolj čislala, kot vse druge še tako drage pijače in jedila. Ona je skoraj ob sami kavi živela in po lastnih skušnjah jo je tudi vsakemu priporočevala v notranjih boleznih. Kakor se je večkrat bahala, je ona že marsikteremu in marsikteri pomagala, ki bi bili brez nje že davno v kertovi deželi. Ona je imela za vse bolezni le dve zdravili, namreč: gadovo mast za rane in zunanje bolečine in kavo za vse notranje bolezni. Komur te dve reči ne pomagata, temu svetuje Polona po gospoda poslati. Da bi tudi Avguštin spoznal čudodelno moč kave, ga je priporočila svoji stari prijateljici, ki „pred mostom“ kuha neko osladno sivo-erjavkasto juho, katero — sam Bog vé po kateri pravici — „kofé“ imenuje. Za en krajcar se dobi skledica te moče. Če greš zjutraj zgodaj memo, boš vidil kaj ima gostov, ki se tukaj — po letu in po zimi pod milim nebom — krepčajo na delo in trud, ki jih čaka. Tej kofetariji je Avguštin zjutraj, preden je šel v šolo, donašal potrebnih reči: tobaka za nos, derv, vode itd. in zato je dobil skledico sive čorbice, ki se mu je bolj prillegla, kot ne vem kaj.

V šoli je s konca nekam čudno gledal; gosposki otroci so ga dražili zavoljo hribovske obleke. En čas jih je mirno poslušal, ali ko mu je bilo preveč, jim je pokazal svoje hribovske pesti. Te pesti so mu v šoli kmalo toliko veljavnost pridobile, da so si součenci njegovo prijateljstvo v čast šteli in si njegovo dobrovoljnost na vsako

vižo ohraniti skušali, odrajtovali so mu namreč prostovoljno desetino od kruha, sadja in sladkarij. Vse bi bilo dobro, Avguštin bi bil prav brezskerbno živel, ko bi le ABC ne bilo — ta nesrečni ABC mu je glavo belil. Njemu se je kar nemogoče zdelo toliko čerk, ki so si še verh tega tako zelo podobne, v glavi obderžati; to ga je še nekoliko potolažilo, kar je modri Krivček včasih rekel: Nihče učen od nebes ne pade. Z božjo pomočjo je konec prvega pol leta že prav dobro ločil b od d in ko so minule tri leta, je vsem skrivnostim, ki v ABC tičé, prišel do korena in učenik ga je vrednega spoznal, da stopi v viši red. Avguštinu se je skoraj inak storilo, ko je zvedil, da bo mogel zapustiti učenika, ki ga je tri leta vodil po strugah in kernicah zvitega ABC. Zадnje leto so ga učenik posebno počastili, izvolili so ga namreč, da jim je hodil po tobak. To opravilo mu je dajalo neko posebno imenitnost v šoli in kedar so učenik segli po groš in so mignili Avguštinu, mu je osemdeset mladih šolskih serc zavidalo to posebno čast.

Avguštin je imel zlato vodilo, ktereга se je vedno deržal, namreč: naglica nikjer ni dobra, tedaj tudi pri učenju ne. Ker bi bil visoki učenosti rad do zadnje korenine prišel, se mu je studilo vse hitro in poveršno učenje; toraj se ni nikoli prehitel in kar so se drugi v enem letu naučili, — se vé da vse le bolj po verhu — za to si je on odločil dve, včasih pa tudi tri leta, kakor je previdil, da bo izhajal.

Te Avguštinove misli znabiti niso napčne; ali njegova nesreča je bila, da je imel ravno take učenike, ki v tej reči niso bili njegovih misel. Kaj je mogel Avguštin za tó, da so njegovi učeniki mislili, da je le njegova lenoba in budalost kriva, da tako zaostaja! To je Avguština peklo globoko v serce; tudi pravega veselja ni imel zdaj več, ker je vidil, da se v naj poglobitniših rečeh s svojimi učeniki ne ujema. Vendar jo je z neizrečeno poterpežljivostjo pribal do tretje latinske šole. Ta se mu je pa tako imenitna zdela, da je prec previdil, da bo zanjo naj manj tri leta treba; posebno gerški jezik mu je bil zastavica, da je celo obupal jo kdaj rešiti.

(Konec prihodnjič.)

Aleš Verbovčanski.

(Narodna pravljica, spisal Fr. Šr.)

Verbovčanski Aleš Veselkovič je bil gotovo vseh stricov prvi stric in zvite buče, da bi se ž njim ne mogel meriti Napoleon III. Kaj dobrega in še več huđega je poskusil svoje žive dni na svetu. V verbovčanski knjigarnici stojé v velikih bukvah, z zlatimi čerkami zapisane, njegove nepozabljive čudovite dela.

Naj vam povem iz njegovega življenja eno prigodbo, ki se mu je siromaku dogodila še v mladih letih, ko mu še ni bila dozorila pamet.

Verbovčanski župan so na smert obsodili mestnega hlapca, ki je umoril žabjo kraljico v mestni mlaki, in župan so poslali Aleša v Blatovec s štafeto, naj bi odtod prikoračila narodna straža v Verbovec pred svitom razsodnega dneva. „To imaš Aleš“, so mu djali župan, ter mu dali veliko pismo, da ga je komaj spravil v pisano kešico, ktero je nosil na dolgih ručah, da mu je sekala pod kolena, kedar je potoval — „nesi to gospodu purgermojstru v Blatovec, pa zamerkaj si, ko prideš pred nje — ne pozabi, kaj ti naročam: poljubi jim roko, se prikloni in reci: Gospod kralj blatovčanski! to vam pošljejo Verbovčanski župan in se priklonijo do tal v dolžni pokornosti. Še enkrat ti rečem, Aleš! ne pozabi, kar sem ti naročil. Ko pa boš že opravil pri g. purgermojstru, potlej še idi v apoteko ter mi prinesi za groš nič“.

„Vse, vse bom dopolnil, kar in kakor ste mi naložili“, reče Aleš ter se globoko prikloni, da bi se skoro na nos zapičil, in odide.

Kakih petdeset korakov stopi, in od velike skerbi, kako se bo obnesel pred g. purgermojstrom v Blatovcu, pozabi, kaj bi naj prinesel iz apoteke. Hitro še steče nazaj in popraša: „Kaj bi naj prinesel iz apoteke?“ Gospod župan se široko zarežijo ter mu še enkrat povedó: „za groš nič“. Aleš odide.

„Za groš nič — za groš nič — za groš nič“ — klepeče na glas sam pri sebi, da ga je vsak, ki ga je srečal, lahko zastopil. Maše po stezi, ko bi štirje mažarski Vogri plesali, in pride do mlake, kjer so ribči vlekli mrežo proti kraju. Bistro so gledali v mrežo, kot jastreb v zeleni germ za vrabčekom, in veselili so se ribic, če se je dala ktera zanoriti. Aleš memogredé klepeče: za groš nič — za groš nič —. Ribči to slišati, hitro potegnejo mrežo h kraju, in ker ni bilo v njej ribjega luska, primejo ubovega Aleša in ga nabunkajo, da jo komaj odnese.

„Kakó pa bi naj tedaj rekal?“ praša žalosten Aleš.

„Bog blagoslovi vaše delo“, mu povedó ribči, in eden ga še enkrat oglodne po plečih, da se je zlecnil.

Aleš pride že blizo Blatovec, in nagodilo se je, da so ravno ptujca, ki jim je prijazno svetóval, kakó bi naj mehke ulice storili kostenoterde, do vislic peljali. Aleš vidi vse Blatovčane se po stezi proti njemu phati, stopi pred šavenčkim mostom v jarek pri stezi in ponavlja besede, katerih so ga ribči naučili: „Bog blagoslovi vaše delo — Bog blagoslovi vaše delo“ —. Blatovčani mislijo, da se iz njih bernka, in ga dobro natešejo. Skorej so ga bili v Šavincó šterbunknili.

„Kakó pa bi naj pravil?“ bara spet žalosten Aleš.

„Smili se njegove uboge duše“ — moraš reči, mu odgovorijo.

Aleš odide in zveče: smili se njegove uboge duše — smili se njegove uboge duše!

Blizo mesta sreča konjederca, ki je peljal cerknjeno kobilu, nekaj s slamo pokrito, iz mesta. Aleš mumlja proti njemu: smili se njegove uboge duše! Ves razdražen plane konjederec nad Aleša in skorej bi ga bil z nožem zabodel. K sreči prideta dva Verbovčana, ki sta šla v Blatovec dačo plačevat, in ta dva sta ga rešila in ubranila smerti.

„Dete šmencaj! kako pa bi naj govoril“? bara Aleš.

„Pfuž gerde merhe! moraš reči, mu odgovori konjederec.

Aleš gre in pride v prvo mestno ulico. Nasproti se mu prikotate dve gospodični, košati, da ste skor zgradile celo ulico.

„Pfuž gerde merhe — pfuž gerde merhe“! žlabodra Aleš, da ste ga zastopno slišale krinolinki.

Že spet je dobil Aleš kakih na herbet, in zdrapali ste ga po licu, ko bi z mačkami hodil v černo šolo.

Aleš zopet bara, kakó bi naj govoril?

„To pač to, to se mi dopade“, ste mu djali gospodični.

V drugi ulici najde dva lončarja, ki sta se prekarjala in tergala, kot pes in mačka. Ze sta se bila scotala do kervavega.

Aleš mimo nju potuje in govori sam sebi: to pač to, to se mi dopade — to pač to, to se mi dopade!

Ko bi trenil, se prekarježa pobratita ter se poženeta oba nad revnega Aleša, ki je že bil ves pobit. Dobro ga skotata po blatu; skoraj sta ga raztergala, kot lovni psi nastreljenega zajca.

Aleš, ko s časom iz blata izkobaca, bara ves turoben, kaj pa naj pravim? „Ti si norec“, mu rečeta.

Aleš gre ves blaten in po licu razdrapljen dalje in sreča mestjana z erdečo brado, ko bi mu bil plamen mahal iz nje.

Aleš spet napleta, kakor sta ga lončarja naučila: ti si norec — ti si norec.

In spet dobi dve za uho, da so mu po dne zvezde zabliskale. Ves klavern gre in se na mestnem tergu posadi na podnožje neke podobe. Na ves glas joče in tuli. Blatovčani se zbirajo okoli njega in ga radovedni izbarkujejo: kaj da mu je? kaj hudega se mu je dogodilo?

Aleš njim pripoveduje vse od kraja do konca, in debele solze so se mu podile po razterganem kervavem obrazu.

„Ti nórček ti! moj ljubi Verbovčan“! mu reče neki brejast gospod, kterega pa Aleš ni poznal, „ti si bil sam kriv vsega pretepa in suvanja, ki te je doletelo. Nič bi ne smel reči.

„To ga imaš“ — se nasmeja od veselja Aleš — „prav imate“. Kot serna skoči na noge ter gre ves vesel od ondot; zdaj mu je šele na pamet prišlo, kaj bi naj prinesel iz apoteke g. županu.

Narodne pripovedke iz Varaždinske okolice.

(Zapisal M. Kračmanov.)

K a č e c .

Tak je bil jeden kralj od kač, i on se je saki dan na jednu ledinu hodil igrat, a cesar se je na konju saki dan mimo njega hodil špancirat i kačina koruna mu se jako dopadla, pa je mislil, kak bi ju mogel zeti. On je zapovedal, da naj napraviju zidari i cimrmani i kovači devet železni vrat. Onda su napravili i išel se je šetat na konju cesar. Zaspal je kačec i zel mu je cesar korunu zlatnu i odjahal je brže, i kačec za njim i dostigel ga je pri njegovoj hiži, i cesar je kroz devet vrat išel, a kačec je seh osem vrat železni razbil a v deveti vrati se je vumoril.

Neverni kraljič.

Tak je bil jeden kraljevski sin i jedna siromaška puca. Ovi su navek radi skupaj igrali i spominali se. Kad su dorasli, moral je iti on k regementu. Nekoliko vremena moral je on tam biti i kad je došel dimo k svojem kralju ocu, išel je taki ovu pucu pohadjat i veli joj: kak si ti, moja draga? Odgovori ona njemu: ah tak po moji navadi siromaški. I tak, da se oni sakojačke spominke spominaju, prične ona njemu pripovedovati, kak ona ima sakojačke prilike i snoboke, kaj bi za muž išla. Odgovori on njoj: naj ti, draga, to včiniti, ja tebe jako rad imam i pri istom regementu ja za te mislim. Veli ona: a, moj dragi, s toga ti nikaj ne more biti, ti si velikoga roda, kraljevski sin, ti mene vzeti ne moreš; a ja, jedna sirota i siromaškoga roda; a ja druge prilike imam, sakojačke meštre. I kad su tak oni svoje spominke spominali, veli joj, da se oče ž njom ženiti. Odgovori ona njemu; jaj, moj dragi, s toga ti nikaj ne more biti. Odgovori on njoj: zakaj ne bi bilo, mi smo skupaj rasli i pajdašili od svoje mladosti i radi se imali. Onda se joj je i zaklel, da nju nigdar ne bu ostavil; da ako ja tebe ostavim, pak ako vumrem, da naj me ista črna zemlja vu sebi ne nosi i ne trpi, nego naj me van ishiti. I tak je ova puca k njemu privolila. Tak je išel več put ž njom na špancer. Zagledala je njegova mati to, da je on pričal ženskimi pajdašiti. Kad dojde dimo, veli mati: sin moj! kaj si ti pričal ženskimi pajdašiti? morti se imaš volju ženiti? Odgovori on: mati moja, imam. I pita ona njega: Koju imaš volju vzeti? I veli on: s kojom sem ja od mladosti moje se igral i rasel, onu ja imam volju vzeti za svoju tovarušicu. A mati veli: kak ti bi mogel ovakvu jednu siromašku pucu vzeti, ti, jeden kraljevski sin! Obznani mati ocu, kak se je ona spominala sinom, otec nato bil je hud i veli sinu: kaj negaga drugi kraljevski puc i grofoski, kaj bi ti mo-

gel vzeti, nego rano jednu taku siromašku pucu? Veli on ocu: da imam samo k njoj volju i veliko veselje. Kad to zeznadu drugi od gosposkoga roda, začudiju se i voliju: kaj je ne med našim gospectvom puc za njega? Pak ga zemeju i nagovoriju, da je drugoga kralja čeri prestal i ž njom zaroke vćinil. Stalo je to, dok od redovnikov posli su bili vćinjeni; spravili su se gosti, sakojačka velika gospoda, veselili su se celu noć do drugoga jutra, dok su na zdavanje išli. Zdali su se i z zdavanja nazad došli su domam. Tam su se veselili, tancali i dobre volje bili. Kad su si poseli k obedu, pričali su jesti i kak je mladenec prvu žlicu vu zube zanesel, mahom je vumrl. Strahovito se je vse prestrašilo, doktori k njemu su pristopili i pričali njega mazati i nesu mu već nikaj mogli pomoći, i vse je rezišlo od velike žalosti i čude, kaj se je pripetilo. Kad su ga pokopali, ali drugi dan našel ga je grobar vani. Zakopali su ga vu drugo mesto, ali drugi dan našli su ga pak vani. Tak su ga na zajedne ostavili vani. Onda je došla jedna kokoš, pak je skakala po cintoru i grobaru kvara delala, kaj mu je travu jahala. Naganjal je on nju, ali vsigdar mu je vušla vu raku tomu kraljevskomu sinu. Ide grobar povedat kralju, da kakovo je to pripećenje. Veli mu kralj: daj ti gledi, da ovu kokoš vľoviš. Ali da je to ne mogel, ostalo je to tako. — Ona siromaška puca ne je za muž prešla, ostala je vu ledićnom stališu i starosti se je dočekala, tak da je hodila na zimu za prelju prelstvo prosit, i trefila je k ovomu kralju za prelju dojt. Prijal ju je ov kralj govoreći: bar buš ti jedna stareša prelja med ovemi mlajšemi preljami. Kralj dohadjal je vsaki večer med ove prelje i spitaval je kajkakve stvari i tak znesli su spominek i od ovoga kraljevskoga sina i od ove kokoši te veli: ki bi meni ovu kokoš vľovil, ja bi mu bog zna kaj dal i platil. Neg nigdo si ne vufal vľoviti, samo ova stara prelja veli: ja bi pak išla. Pita nju kralj, kaj bi zato potrebuvala, kaj bi kokoš donesla. Veli ondaj ona: da budem donesla, ondaj bum potrebuvala. Veli kralj: tak hodi, da vidimo. Odgovori ona: dajte mi lampaša i vužgite mi i ja idem. I njoj su lampaš vužgali i stala je ona i odhadjala je. Vsi ovi osukneju se, kaj bu ona to vćinila. Veli kralj: hote vsi skupaj vu gornje hiže, da vidimo, je li bu ona tam išla. I riftik vidli su, da je na cintor išla i k njegovu raki; i vsegla je nuter i kokoš van vzela i dvanajst jajec; i obrne se i ide dimo nazad. I ov kraljevski sin zdigne se i on za njom ide klečeć i kriči: oprosti mi oprosti. Dohadja ona blizu grada; zagledaju, da ide on za njom. Dojde ona kralju. Vse društvo bilo je skupaj spravljeno. Dojde ona vu hižu, postavi kokoš na stol i dvanajst jajec. Ovi vsi prestrašeni su bili, kaj kraljov sin za njom je došel. Veli ona kralju: kralj moj, poveč mi, kaj znamenuje ova kokoš i ovi dvanajst jajec. Odgovori on: sam bog zna. Veli ona: kralj moj, ja znam, ja tebi rastolnaćim, kaj ovo. I veli on njoj: rastolnaći mi. Veli ona: ova kokoš, to sem ti ja, a ovi dvanajst jajec,

to bi naša deca bila, da bi se mi bili skupaj zeli; kad se je on pred menom zaklel, da me nigdar ne bude ostavil, rekel je: ako ja gda vumrem, da me naj zemlja vu sebi ne nosi i ne trpi; i on je vumrl. ne ga vu sebi zemlja trpela; i ja vu devojačkom stališu ostala sem stara, a vi drugi ste tomu krivi. A ov sin kriči: oprostí oprostí. Odgovori mu: ne oprostím. Veli njegov otec: oprostí mu; ti ovdi budi, tak budeš, kak da bi mu prava njegova tovarušica bila. Ondaj mu je oprostila govoreč: ja ti oprlašcam i sam bog naj nam oprostí. I z rukom v njegovu glavu je pehnula i mahom se je rastepel i ž njegovoga tela beli golub zletel, i kokoš i z jajci je znikla. Ona pak je pri ovem kralju ostala i pobožno živela do božje volje i smerti.

Mythologične drobtine.

(Po narodnih pripovedkah razglaša Dav. Terstenjak.)

O R u s i.

Ob pustu, ko je že led zginil z rečic in potokov, vodijo Slovenci kraj Ščavnice Ruso. Storiyo pa takole: Dva fanta svoja herbta vkup obrneta, ter se pripogneta. Eden vzame metlo v roke, drugi pa drog, na kterege obesi star pisker. Tretji fant pokrije z belo rjuho pripognjena fanta. Pisker predstavlja glavo, metla pa rep. Cela šema ima po takem podobščino konjsko. Fant to šemo po vasi goni in poje:

Belo Ruso vodimo,
Konjem srečo prosimo,
Zobi (ovsa) ji ne dajamo, —
Z megló jo napajamo.

Kedar fant Ruso prižene do potoka, veržeta fanta, ktera sta predstavljala podobščino konjsko, pisker in metlo v potok, in vsi trije zapojejo:

Smo Ruso v vodo stirali,
Konjem srečo sprosilí,
Zdaj bomo pa pobirali,
Da bomo težko nosili.

Pri vsakem hramu dobijo fantje kakšen dar, postavim: jajec, klobas, sira itd.

Na kakšno bajeslovno bitje nedajnih Slovanov opominja ta igra? Razjasnujem si jo takole: V staroslovenščini pomenja rusa reko, v ruščini: ruslo = rečišče in vir.

Rusa je toraj bila po veri starih Slovanov vodni duh v podobščini konja.

V tem mnenju me poterjuje moravska narodna povestica. Vernaleken piše v svoji knjigi: Mythen und Bräuche des Volkes in

Oesterreich str. 185, 186. In der Rusava (tukaj ima cela občina ime po vodnem duhu Rusi) unweit Kremsier halten sich gefährliche Wassermänner auf, die den Pferden auf der Hutweide nachstellen. Der Wassermann erscheint in der Gestalt eines Pferdes, welches ein Maul von Holz hat, und das ist das Kennzeichen für den Hirten. Primeri tej povestici: Kuhn und Schwarz „Norddeutsche Sagen“ Nr. 61, tudi Grimm: Mythol. 458.

Da v besedi rusa ima tudi svojo razlago ime vodnega bitja Rusalka, sem že na drugem mestu omenil.

0 Babi Bosaruni.

Na Turjaku je baba Bosaruna domá in točo dela. Bosaruna je copernica. Nje ime se ujema z besedo bosorka, kakor se pri Slovaci copernica velí. O njej beri: der Aberglauben und die Volksgebräuche der mährischen Walachei. Schriften der histor. stat. Section, Brünn 1856.

0 Kaligi hudi ptici.

Ko sem še majhen deček bil in rad po gošči lazil, strašili so me mati s černo ptico kaligo. Komur ona zapoje, ta še tisto leto umerje. Nisem mogel zvedeti, kakošna je ta ptica. V Lindejevem slovníku najdem Kulig = Möwe. Na Kranjskem in Štirskem poznam rodbine Kaligar in Kaligarič.

0 Orjaših.

Orjaši so bili silno veliki ljudje. Izruli so lahko z eno roko naj debelši dob. Metali so pečine tako daleč, kakor daleč se po svetu za eden dan pride. Ujemajo se z nemškimi Risi (Riesen). Korenika je oriti, zerstören, orjaš iz orim, kakor merjaš iz merim.

0 Tatermanu.

O tem vodnem možu sem še zvedel, da se bobna boji. Ime sem enkrat izpeljal iz tater = oča, vendar Taterman vtegne ravno to pomenjati, kar nemško tattern (Schmeller 1, 462) = zittern, trepetati. Saj imamo še v serbščini: titrati werfen, zittern, titranka, die Zitternadel, toraj taterman = trepetajoči vodni curk, der zitternde Wasserstral. Zato se še po Koroškem živi studenec veli Taterman.

Zvezda Orion.

Zvezda Orion se pri Slovenci veli: kosci; nekteri pa jo imenujejo Jakopovo palico. Poljaci pa rimsko cesto imenujejo sv. Jakuba dróga (cesta). Kakošno pagansko božanstvo nadomestuje sv. Jakop?

0 Vrabljih.

Pravijo o vrabljih, da imajo na Balantovo zaročke, na Vincencovo pa gostovanje — poroko. Lužičani pa na dan spreobrnjenja sv. Pavla postavljajo ptičjo gostijo.

0 svetem Štefanu, varhu konjev.

Sv. Štefan je pri Slovencih varh konjev. Zato so nekdanj na Kranjskem (na Štajerskem pa še sedaj) na Štefanovo jahali na konjih do cerkve. Stari ljudje so mi pravili, da so pred cesarjem Jožefom na Štefanovo duhovni pred cerkvo konje blagoslavljali. (Tudi na Koroškem.)

Konj je bil symbol solnčnega boga pri starih Slovenih, in ker je bil ob zimskem solncevratu poseben velik praznik solnčnega boga, tako lahko zapopadamo, zakaj so Slovenci na Štefanovo — o času zimskega solncevrata — jahali na konjih. Severnoslovansko solnčno božanstvo Svetovit je imelo 300 belih konj, in duhovni so ljudstvu pravili, da Svetovit vsak dan na drugem konju jaše. Toraj je solnčno leto starih Slovanov štel 300 dni.

Solnce jedeno.

Kedar solnce merkne, pravijo Slovenci, da se volka ali dva huda psa jesta, in merklo solnce imenujejo: solnce jedeno.

Učeni Kuhn razlaga: „Der verschlingende Wolf in den Mythen ist die Finsterniss der Nacht, die Nebel des Winters, daher im Nirukti vorkommt: Aus dem Rachen des Wolfes, ihr wahrhaftigen Führer, habt ihr im Kampf die Morgenröthe befreit und den klagenden Kadis“. (glej Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache I. Band, herausgegeben von Dr. A. Hofer, pag. 148.) Kaviš je priimek Savitrov. Savitar pa se v Vedah veli solnce. Tudi pri Litevcih se je solnčni bog velel Kavas, glej Hanusch, Myth. 381, in moj članek: o Kavirih, Kavnikih v Glasniku. Tudi v nordski (skandinavski) mythologiji nahajamo vero, da se dva volka za solncem in mesencem vozita ter ju požreti žugata (glej Grimm Myth. II., 668). Sadaj zapopadamo, zakaj Polaci nosijo o prazniku Kolede (zimskem solncevratu) mertvega volka po vasi. Mertvi volk je znamenje premagane zimske teme, ktereja je zmagonosno solnce zaklalo.

To vero so tudi imeli stari Rusi, kakor pri Nestoru berem: „Аку мѣсъць бустъ слънце, jehože neveglasti glagoljutz sunědajemu sušču“ (Nestoris Chron. ed. Miklosich pag. 102).

0 O b r i h.

Obri so bili po narodnih pripovedkah Slovincov silno veliki ljudje. Slovence so preganjali in še huje martrali, kakor Pesjani. Že

slavni Šafařík je dokazal, da so Obri = Avari. Spomin se je še ohranil v imenu koroške visoke gore Obir = Riesenbergr, in v slovenskem imenu koroškega nekdanjega grada Hunenburg-Heunenburg, po slovenski Obre, Ubre.

O legi tega grada beri izvrstni članek Dr. K. Tanglana. Die Grafen von Heunburg pag. 6. Aus dem 19. Bande der Schriften der k. k. Akademie der Wissensch. Archiv für Kunde österr. Geschichtsg. O poznavovanji Obr. Hun, Ent = Riese pa: Šafařík Slaw. Alterth. I, 51. 390. itd.

Slovinci! koliko baje- in jezikoslovnega zaklada se še nahaja med našim milim narodom! Poberite kosce, da konca ne vzamejo. —

Še kaj zastran rodivnika.

(Spisal Fr. Levstik.)

Da ne smemo rabiti samih rodivnikov, če ž njimi hočemo zaznamovati čigavost, uči g. Raić 1856 v „Novicah“, ko presoja berila za slovenske gimnazije. Njegovo pisanje sem bral precej, ko je bilo poslano v dézel, pa misli zavoljo rodivnika še zapazil nisem bil, ker vsega mu nisem verjél. Jeséni leta 1857 mi je rekel g. Terdina, da to ni slovenski. Nikakor mu nisem pritegnil iz konca, ker tako smo pisali vsi; tako nahajamo v stari slovensčini; tako rabijo vsi ruski, poljski, česki pisavci — kaj pa njihov narod? Sodil bi, da sploh ne; za proste česke ljudi sem vprašal Čeha, kateri vem, da je dobro poslušal svoj narod, in rekel je, da tako ne govoré. Podoba je, da še celó Vuku to ni vselej neprijetno, akoravno je njegovo tanko slovansko uho večidel tudi tukaj varovalo ga zmote. Poslušal sem tedaj, kako govori naše ljudstvo, in vidil sem, da g. Terdina prav terdi.

Uže slavni Kopitar je djal: „Slovenec iz vsacega, vsacega samostavnika lahko naredí svojivni prilog*)“. G. Metelko govori na 236. strani: „personennamen**), wenn sie allein, d. i. ohne andere bestimmungswörter stehen, setzt man, um das blosser verhältnis der abkunft oder des besitzes zu bezeichnen, gewöhnlich***) nicht in den genitiv“. On tedaj rodivniku čisto ne zapira pota, na 237. strani celó razložek dela med besedami: „zapeljivost brata“, in pa med: bratova zapeljivost“. V prvem govoru bi namreč brat bil zapeljjan, v drugem bi pa zapeljjal. — To so prazne slovničarske dlake v jajcu; tega razložka jezik nema. „Zapeljivost brata“ v le-tem pomenu gotovo ne veljá. Ko bi kaj tacega pri nas

*) To pa tudi ni rés! Pis.

**) Tedaj samo osébinsa imena? Pis.

***) Nikoli ne. Pis.

bilo v navadi — pa ni — moralo bi se reči: „bratova zapeljanost“; a slovenski je le: „bratova zapeljivost“ = die verführungskraft des bruders. — Undan zopet v roko vzamem g. Raićeve besede in dobim naslednje verstice: „mi ne poznamo v slovenskem družega svojivnega sklona*), če ne**) pri njem priloga, kakor Nemci, temuč le prisvojitve priloge, s tem menje rodivnike s predlogi***), krivo tedaj: cara ljubljeneč, vaja telesa, namesto: carjev ljubljeneč, telesna vaja“. — Toliko govore Kopitar, Metelko, Raić; družih slovníc pred sabo nemam, pa jih tudi nisem preiskoval. Pisalo se je od te reči, kakor mi je očital moj prijatelj, res uže pred mano; kdo bi tajil, ker ni treba? Vender nihče unih dajavnika ne imenuje, akoravno ga Slovan kaj rad stavi; ne morem si kaj, da bi ga ne priporočil še enkrat. Dobro vém, da nisem bil dognal te pravde; ali uže me veselí, da niso bile zastoj moje besede. To kaže g. Cigaleto v spis, ki ga je dal „Novicam“ natisniti v 8. in 9. listu 1859. Naj mi dovoli g. pisatelj, da tu po svoji moči zopet kaj povém, kakor je spodobno možém in kakor je govoril tudi on; pa ne, kakor na pr. moj prijatelj sodbe golopalči. Povzéti hočem še enkrat vse, kar se mi da govoriti zastran tega sklona.

Za samostavniki same rodivnike deva Slovenec:

1. Pri tistih besedah, ktere pripovedávajo mero in kolikost, na pr. „sod vina, obilica hrane, pomanjkanje derv, prislón derv, ograbek sena“ itd. itd.

Nekterim besedam, ki prav za prav ne kažejo mere, vender časi jezik daje to opravilo; tedaj tudi le-te hočejo goli rodivnik, n. pr. „zamet blaga = ein ungeheurer reichthum; zásip denarjev = sehr viel geld; vse pridelanje žita so mu prodali; vso košnjo séna je kupil“ itd.

2. Pri tacih besedah, ktere značijo mejo, ali pa na tanko zaznamljajo kraj, na pr. desni breg Save, konec pravde, začetek posta, (toraj tudi prav: začetek modrosti), na verhu Nanosa, ta kraj ceste, sreda njive“ itd. itd.

Celó tukaj časi ktero besedo, ki po navadi ne znači meje, rabimo v tem pomenu; toda meni je le znan samostavnik: „mir“, v izreku: „mir besedi“ = ein ende des wortwechsels.

Nekoliko teh samostavnikov je, da često na-se jemljó razmernikov (des vorwortes) pomén ter potem hočejo tudi rodivnik, na pr. „verhì drevésa; konec njive so travnici; sredi vasí je cerkev“ itd. Besede: „križem, križ, pričo“ imajo ta sklon za sabo le, kader so razmerniki, na pr. „križ ali križem potov, pričo brata“.

*) T. j. rodivnika. Pis.

**) T. j. če ní. Pis.

***) Tega prav do dobrega ne umém. Berž ko ne g. Raić méni rodivnik z razmernikom: „od“. Pis.

Ni treba opominjati, da je goli rodivnik dober, ako stoj pred njim: prilog, zaimé ali samostavnik; tudi je dober, če ima za sabo kako pojasnilo.

Kako pa delajo prosti ljudjé, kader se k rodivniku pritisne stavek, začét z oziravnikom: „kteri, ki?“ — Najpervo se mora opomniti, da je razloček tudi med prostim narodom. Kmetje, ki beró „Novice“ in drugo pisanje, in tisti, ki znajo tudi nemški, več ne govore vselej prav, kar se tiče tega sklona; človek pa, ki ne zna brati, ali kteri le malokdaj bere, tukaj ne rabi samega rodivnika; ima ga le v primerah, ktere smo imenovali popred, in pa sem ter tje pri tacih besedah, ki so prinesene iz cerkve, na pr. „v ime Boga, v Boga ime (vbogajme)“ itd. Tu se bomo opirali vedno le na tiste, ki nemajo še pokaženega jezika, Tí, dobro vé, da ne pravijo: „to je njiva brata, kteri je šel na Ogersko; to je hči gospodarja, kterega so včeraj pokopali“; ampak ta njiva je bratova, ki je šel —: to je hči gospodarjeva, ki so ga —“. Menim, da je tudi pravilneje: to so besede Očeta, ki me je poslal; da bi se iztergali iz zaderg hudičevih, ki jih derži ujete“, kakor pa: „to so besede Očeta, kteri —; da bi se iztergali iz zaderg hudiča, kteri —“. Moški samostavnik se tedaj mora premeniti v svojivni prilog s končnico: „ov (ev)“, ženski pa dobi: „in“;*) potem pak se zaime ozira nanj, kakor da bi stal namesti njega rodivnik. A tudi tacih izgledov se kaj malo čuje; Slovenec raji drugače zasukne.

Sem ter tje bi morda res tako govorjenje utegnilo biti nerazumevno, ako bi ne bilo récno, ali zaime služi prilogu ali samostavniku, na pr. „ne kupuj konja bratovega, ki je pri sosedu“. Kdo je pri sosedu, konj ali brat? Ne more se vediti, če druge besede ne odkrivajo. Tudi je tista, da vsako samostavno imé nema svojivnega priloga. Tedaj treba drugače zaoberniti, ako se le da; kader se pa ne dá, moramo déti za silo sami rodivnik. (I) Dovoljeno bodi tu malo tanje pregledati naslednji stavek: „sedem zlatih kup, polnih jeze Boga, kteri živi od vekomaj do vekomaj“. Vsako ušeso koj čuti, da je terd, še posebno, ker ima dva rodivnika po versti. — Samo tedaj smemo postaviti celó še več tih sklonov zaporedoma, kader so prvi naslednjemu ali pa drug družemu v določilo, na pr. „bukve rodú Jezusa Kristusa; praznik ustajenja gospoda Jezusa Kristusa“ itd. — Če pa naredimo v poprejšnjem stavku: „jeze božje, kteri živi —, potem govor zopet ni kaj dober. Kaj menite, kako bi prosti Slovenec djal: „jeze Boga“, ali „jeze božje“? Oboje nerad; pa vender bi menil, da zadnje raje od prvega. Enacih zaderg ima vzlasti prestavljavec svetega pisma dovolj, ker besed ne more sukati vselej, kakor bi sam rad, čeravno bi rekel, da pvsod je prva reč misel, ne čerka. V

*) Časi dobé za silo tudi še druge končnice prilogov pomén, n. pr. „morska noga“ = drudenfuss. Pis.

tacih namerah si pomagajmo, kakor si moremo. Toča ne pobije še vsega, ako sem ter tje rabimo kak napčen rodivnik, brezi kterega ni do zdaj še res nobene slovanske knjige, in umevnost je v pisanji tudi lepa reč. Samo toliko se priporoča, da ne zabimo slovanski misliti, kolikor se more; da ne zabimo učiti se od prostaka! Naš jezik ima v sebi dovolj ptujščine, ktere se ne rešimo nikoli več; zatoraj brez potrebe ne rinimo vanj, česar ni imel še do zdaj, ako mu ni po vséci. Da se deržimo tega, gotovo ne bomo v izvirnem pisanji skoraj nikdar, ali pa redko redko zavoljo rodivnika v stiski. Se vé da, pesmi, modroslovje in druge, zgolj umske reči imajo svoje poti in večo svobodo. (Konec prih.)

O zraku v živem človeku.

(Dalje.)

Da bi storil razložek razumljiv, ki je med sožigom živalskega telesa in med katerim si bodi plamenom, povem sledeča izgleda. Lojena sveča gorí zató, ker vročina po stenju švigajočega ognja spremeni lojec v gaz in tega razgreje, da žerjaví (žarí). Žareči gaz se sklene potem s kislecom in spet sam razvezuje toploto, ki zažiga nove množine lojca. Dokler so tedaj tri perve podlage lojec, vročina in kislec, gorí sveča kar naprej. Vzemimo pa v roke zažigavnico, kí je sama vladala, dokler niso bili iznajdeni dergavni klinčki. Sostavljena je bila iz cinka, žvepljene kisline, vode in vodenca, ki se je na zadnje užgal. Žvepljena kislina, voda in cink, nobena teh reči se ne more sama zase zažgati z gorečo tresko. Gorljivi vodenec se je še le napravil s tem, da sta žvepljena kislina in cink vodo razkrojila. Tedaj se je mogla tukaj vselej voda poprej razkrojiti, potem je bilo gorenje še le mogoče.

Temu enako se godi tudi v živalskem telesu, samo pridjati se mora še, da tudi gorkota, ki se razvija pri sožigu, pripomore k razkrojenju, ki pripravlja nove reči za sožiganje.

Da živež napred in sicer polagoma razkrojujemo in potem še le sožigamo, temu je tudi pripisovati, da nam je le malokdaj čez dan treba v se jemati terdnega živeža, da si vendar neprenehoma vživamo zrak, in zadnjič, da imamo v sebi kolikor toliko nepretergoma ne prenagli, ne prepočasni sožig.

Kakor pa časih razkrojenje živeža v gorljive telesa zaostaja za jemanjem kislica v se, tako da ima kri več kisleca v sebi, kakor se ga h krati more porabiti, tako se časih tudi več gorljivih snovi napravi, kakor se kisleca vzame v se, in tudi te razmere se kažejo očitno pri prikaznih našega življenja; tako, postavim, hitrejše sopenje precej več časa terpi kakor napenjanje mišic ali prebavljanje jedi in

sicer zato, ker se vsled tega ravnanja veliko več gorljivega napravi, kakor je bilo mogoče v tistem času kisleca v se vzeti.

Pa sploh po večem se vedno toliko živeža v se jemlje kakor kisleca. Tega nas prepriča obče znana skušnja. Ko se bi več mescov ravno tisto uro zvagali, bi našel skorej vsak izmed nas, da se ni spremenila vaga njegovega telesa. Vzame pa močni odraščeni človek v 24 urah 6 do 7 funtov trdnega, tekočega in zračnega živeža v se in ker toliko težo živežev ne izmetamo v taki podobi, v kakoršni smo jih vžili, saj ne izločujemo iz sebe ne sladkora, ne masti itd., je tedaj gotovo, da so se te snovi nar pred spremenile in potem spet iz trupla izločile. Ta djanska resnica se je tudi že tako vrnila med ljudstvo, da že vsak vé, da življenje obstoji v premenjavi snovi. Stanovitna je le podoba človeška, nestanovitna pa njena sestava. Vsaki kraj človeškega telesa izpošilja neprenehoma atome, ki telo zapustivši potegujejo za sabo iz kervi druge, ki se vdevajo v spraznjeni prostor. Kdor hoče imeti vidni dokaz tega toka v človeškem telesu, naj le naredi zarezo v nohet; vidil bo, kako se premika zareza sicer počasi, pa vendar neprenehoma od začetka do konca nohta. Kar se tu godí, se godi povsod hitreje ali počasneje.

Opomnil sem poprej, da vžijemo na dan kacic 6 do 7 funtov različnega živeža in da tudi ravno toliko telesne mase na dan odveržemo. Iz tega sledí, da možak srednje teže prepelje v 17 do 20 dneh toliko mase skozi se, kolikor sam vaga. To pa neče reči, da bi se spremenili v tem kratkem času enkrat vsi sestavki našega telesa, saj obtoji naš organizem tako rekoč iz več posameznih tokov, katerih ima vsak svojo posebno hitrost, neodvisno od drugih, tako da se na nekterih krajih prav počasi snov premenja, na drugih pa prav hitro in da se kje v krajšem času kakor v 20 dneh popolnoma ponovi.

Ozrimo se spet na vprašanje, v kateri razmeri da stoji kislec k trdnemu in tekočemu živežu. Kar previdimo, da je kislec, kaj bi djal, tega senčna stran. Lahko bi se reklo, kislec telo olahká, trdni živež ga pa oteží. Se ve da ni to tako, da bi se razumelo, kakor da bi kislec s samo nazočnostjo vničil težo trdnih jedí, ampak tako, da to spet odpravi, kar se je nasedlo od redivnih jedí v ožjem pomenu. On pojé, kar so bile nakupičile jedí. Da pa kislec, ki pride v živalsko teló, to teže dela, za to govorijo že naravne postave sploh in tudi znamenita skušnja pri živalih, ki spijo po zimi. Zvagajmo suroka potem, ko je že terdo zaspal, dvakrat, homo dobili njegovo težo pri drugem vaganju več, kakor pri prvem, da si med tem ni ne jedel ne pil. Dihal pa je med tem in tako več težo kisleca vzel v se, kakor je je zgubil po izpuhtenju in po izsopenju. Tedaj je velik del kisleca z izdelki gorenja vred obležal v pozimskem spancu. Da je temu povišanju teže pravi vzrok se dobil, se vidi iz tega, da surok, ko se zbudi, kaj hitro lahneji postane, ker potem izsopuje hitreje itd.

Ko smo se zedinili zastran pravega pomena, si zapomnimo izraz redivnih in razderavnih jedi, in dobili bomo tudi v ti napravi staro nasprotje med razderanjem in napravljanjem novega nasprotja, ki ne uzrokuje notranjega razdvojenja narave, ampak ki je vzrok in nasledek harmonije. Saj ni zadnji cilj in konec narave, da bi le stvarjala podobe, ampak da je živa, in kjer enostranski pogled razdertje vidi, vidi dalje gledeči le predeljevanje; saj sta v naravi razderanje in zidanje v eno spadajoča pomena.

Da ima tudi ravno kar zaznamvano posebno ravnanje v človeku začetno, od stvarnika našega telesa napravljeno pripravo v podlago, za to govori naj očitnejše to, od česar mislim zdaj govoriti.

Vsaka teža terdne hrane potrebuje, da zgori, gotovo mero kisleca. Zavolj tega je potreba, da kolikor več jedi, toliko več zraka se povžije, in tako je tudi res v življenji; kolikor bolj živo je gorenje, toliko hitreje je dihanje. Izmed teh dveh potrebnih, v terdni zvezi med sabo stoječih hran živalskega telesa pa z zavednostjo le ene same, terdne hrane namreč, zamoremo več ali manj uživati in sicer kakor nam je potreba, navada, premoženje itd. S čem se pa spreminja jemanje zraka v se? Prostovoljno ali celo z zavednostjo cilja in konca gotovo ne. Ker brezštevilni ljudje ali celo živali dihajo v sé vedno toliko kisleca, kolikor ga je treba za terdne jedila, in vendar ne poznajo notranje zveze reči. Tukaj je tedaj ena tistih čudovitnih začetnih naprav, ki obderžé harmonije živalskega življenja. Zato pa imamo pri začetku možgan kaj tanko čutilo, ki dobro čuti, koliko je kis'eca v kervi in ki ga koj prime lakot po kislecu, kedar se le zmanjša njegova množina v kervi. Ta organ tedaj vselej postane nepokojen, kedar se porablja kis'ec na veliko krajev našega telesa in kedar se mu tedaj krajša košček, ki bi mogel priti n'emu v dobro. Ker je pa ta organ kaj umno posajen med čutnice, ki peljejo od možgan do persnega koša, naredijo njegovi gibi koj, da se pripravlja persni koš za sopenje. S tem je, se vé da vselej mogoče, da toliko zraka pride v pljuča, kolikor ga je potreba za gorljive snovi.

Morda bi mislili, da je ta poslednja naprava neumna umetnija, ktere bi se bilo lahko znebiti s tem, da bi bila kri kar od začetka s toliko kislecom namočena, da bi ga bilo dovolj za vsaktero še tako veliko porabo. Če bi pa to bilo, bi pa moglo se nakupičiti še več kervnih ploščic: to je pa nemogoče, ker jih je že toliko v kervi, da bi se kar ustavljal kervni tok, ko bi jih količkaj pomnožili. Tedaj bi bilo to le doseči s pomočjo pospešenega dihanja. Mogli bi tedaj celo tačas, kedar bi malo kisleca potrebovali, tako hitro in globoko sopsti, kakor le pri naj hujšem spehanju. Posebno kako ohlajenje bi terpeli po zimi! Koliko moči bi vedno zgubovali!

Poprej je bilo opomnjeno, da morajo prestati jedila nekako pripravljane, preden se sožigati začnejo. Ker nismo v stanu, da bi

sledili posameznim kemijskim ravnanjem, ki imajo pri tem kaj opraviti; ker za to bi bilo treba, da bi izvlekli na dan vse naj imenitnejše podlage velike vednosti, ki je pravi ponos naših dni, kemije. Mogoče nam pa je, da pretresujemo nekaj družih vprašanj: kateri sestavki naših jedil zgorijo, kje se to godi in kateri so naj splošnejši nasledki tega.

Skorej vse jedila, ki jih uživamo, posebno pa belakci, močiči, sladkor in masti se dajo predelati in sožgati, pa ne morejo vse enake lahko biti kislecov rop, posebno ne enako lahko v vseh okoljščinah. Sploh se sme reči, da se tista snov, ki je je na vago naj več v naših jedilih, naj bolj in pred vsemi družimi naj prva razkroji. Kdor večidel mesó je z majhnim prigrizljajem kruha, bo naj bolj mesó, kdor pa več kruha kakor mesa uživa, bo naj bolj kruh razkrojeval. Da je to naravi vzeta postava in da je ta naprava prav potrebna, boste previdili tudi brez priprav učenih. Človek je enkrat po telesu kemijsko orodje, ki zamore kakor galvanska baterija le takrat obstati, če je njegova kemijska zložitev in vredba njegovih trdnih sestavkov prav gotova. Ti začetni zmesi snovi pridene človek še marsikaj v življenju po jedilih in le preznano je, da svojega živeža ne moremo in nečemo tako voliti, da bi vsled njega nikoli ne omahnila notranja ravnovaga snovi našega organizma; saj bi drugače mogel človek vedno ravno tisto jesti, namreč to, kar je tako zloženo, kakor njegovo lastno telo. Zato je pa popolna previdnost tega človeku vdala priprave, ki varujejo, da se tiste snovi vedno odpravljajo, ki bi razderle pravno ravnovago, ako bi ostale za vedno v telesu. Kdo izmed nas, če tudi s kemijo nima kar nič opraviti, dvómi le en trenutek, da so možgani, očesa, mišice Hinda, ki se mu hudo gnjusi vsaktera mesena jed in ki se le z rajžem baše, ravno tako sestavljeni, kakor so sestavljeni ti organi njegovega zatiravca in izrejavca Angleža, ki prideva meseni jedi le zavolj boljšega ukusa malo zelenjave. Ko bi ne veljala una postava, da tiste snovi, ki jih je naj več v živežu, se tudi naj bolj in naj hitreje razkrojujejo, bi mogel Bramin kmalo le iz močica, njegov gospod Anglež pa kmalo le iz sestavkov goveje pečenke sestavljen biti. Namesto tega pa najdemo ravno nasprotno, oboji živež ohranjuje pravo sestavo človeško, t. j. iz obeh tako različnih jedil ustaja ravno tisto v telesu. Za to, kar je trdnega in stalnega v človeku, je res, da je do gotove mere vse eno, ali je tega ali unega več v živežu, pa gledé razkrojenja ni vse eno, posebno ne, ali uživamo več mesa ali več kruha. Meso se veliko laže in tedaj tudi veliko hitreje razkroji. To bi se dalo razjasniti z brezštevlnimi neoverzljivimi poskusi; pa naj zadostuje le ta, da pes, ki sne na dan 1 funt mesá, lahneje postaja; pa da dobiva več težo, če se mu da na dan namesto mesa 1 funt kruha.

Enako je, če se pridene namesto moke mesu masti. Tudi tako se varuje meso pred razkrojenjem, posebno pa ker je tudi predeljevanje počasuje. Iz tega se vidi, zakaj da se lahko dajo rastlino-

jedci upitati in zakaj da dobivajo ravno iz trave mesene snovi. Vživajo namreč večidel te močnate jedi, jih tedaj tudi naj bolj razdelujejo in pri tem se tudi zmanjšuje lastna potreba za življenje. Meso-jedec pa porabi vse, kar sné, če tudi veliko jé. Zató je pa tudi hraber, močen, gibljiv, vsakikrat za skok pripravljen, travojedec pa preživi svoje dni v mirni dolgočasnosti. Enako velja tudi zastran človeka; tedaj postane razpitan človek sploh počasen, posebno pa so mu počasne mišice in možgani. Saj gotovo je, da vse kaj posebnega mora biti vzrok, če hoče debelo telo postati tako gibljivo, kakor na masti suho.

Kakor je v naravi vse v zvezi in so moči naj natanjše zvezane druga k drugi, tako tudi tukaj. Žival pokonča rastlino, da more živeti, rastlina pa napravlja v veliko obilniši meri močica in sladkora, kakor snovi, iz katerih se snujejo možgani, mišice ali meso. Ko bi žival poslednje snovi vselej in v vseh okoljsinah pred in lože razkrojevala, kakor perve, bi bilo menda težko vedlo stvariti na podlagi, ki jo daje pozemeljsko rastlinstvo, tako mergolenje žival, kakor je v resnici.

(Konec prihodnjic.)

Literatura.

„Die Bildung der slavischen Personennamen“*).

(Konec.)

Zadnjič smo slišali, kake národne imena so dajali Slovenci nekdam dečici svoji, in jo kerščujejo takó še dan današnji, posebno Serbi in Bolgari, najbolj pa Serbi, mahom po rojstvu**). Zbog pretésnega prostora nisem hotel naštevati vseh lastnosti, po katerih se nadevajo take imena, ki jih je v knjigi kot listja in trave. Da so se imena spreminjale, t. j. da so dobivali „odraščeni“ včasih druge imena, to nam kažejo tiste izmed njih, ki nam pravijo, kakih je bil kdo lás, kakega poltí, kakega života itd. n. pr.: Běl č., Béli s., Bêla b., Bêlko r., Belimir s., Bêloslava (ž.) s. (tako je bilo ime ženi Vladislavovi; urk. 1285); Černý r. (Nest.), Crnoje s., Černin č.; Črnomir, Črnomuž s.; Zlatokosi s. (prim. „Zlatokosić“ t. j. Zlatokosega sin***); srb. pjesm. 2. 83); Kosana s. („slušala ga Kosana devojka“ nar. pjesm.); Hromi s. (prim. Hromić). Nadalje bo menda vsak rad verjel, da niso bile vse imena, ktere nam naznanjajo junaško mišico in dušne lastnosti (slavne in neslavne) že deci nadevane, temoč, da

*) Po tisk. zmoti je ostalo na str. 118, „Niegusъ“ p., „Svjatosъ“ p. namesto: Niegusz, Świetosz.

***) Ker nima ravno takih imen ne Nemeec, ne Latinec, zato se bere v Vukovem „nječa“, poleg njih le pripisek: Mannsname, nomen viri, ali pa: Frauename, nomen feminae.

****) kosa (zborna ime) srb. == lasje.

so dobivali tudi „odraščeni“ take imena po resničnih lastnostih n pr. (boj) Bojan r. b. s.*), Bojko b. s., Bojslav č., Dobroboj s. — (bor) Bor č., Borut slov. Boris r. (Nest.), Borislav s., Bořivoj č.; Braslav slov. po Mikl. misli iz „berъ“ = slov. berem, brati, ki pomeni po starem in tudi po česki jemati (ferre, rapere), Hrabrъ stareslov., Hrabar s., Chraber č.; Sokol b. č. (prim. sub. Sokolić; Serbi pravijo junaku še zdaj radi „soko“ (2. skl. sokola); (огнь, ignis) Ognjan s., Nevêd (ne vêd-) r., Zavid s. r. (invidia); Lstak č. (лѣсть dolus), Litimir č. itd.

Národne imena nam živo popisujejo lastnosti, želje, občutke, opravi, vraže in sploh domače življenje našega naroda — prededov naših, ki jih ni že davno kost pri kosti, ki so živeli ondaj, ko se niso še zapisovale zgodbe, kakor dan današnji. Národne imena nam kažejo njih slovečo „gostoljubnost“, njih miroljubnost, pa tudi njih hrabrost v boju. Prestare národne imena nam pravijo še zdaj, kako miločuten je bil od nekdanji tisti národ, ki sluje po svoji pevski žili, po prekrasnih svojih (národnih) pesmih; takim prištevamo imena, ki so posnete po natornih prikaznih in po cveticah: „Дьньница“ ali „Zora“ (aurora), „Vesna“ (spomlad), „Ljubica“ (vijolica), „Jagoda“, „Rosa“ in celó „Zemlja“. Pa tudi živali so jim rabile za to. Med živalimi, ki so jim dajale svoje imena, nahajamo pa tudi takih, da se nam zdaj čudno zdi, kako so mogli naši verli prededje prenašati kedaj take imena na — ljudi. Ali treba pomisliti, da so si misli in navade zastran čisljanja nekterih živali pri národnih še dan danes jako navskriž. Kako čislajo n. pr. jutrovci osla zaradi njegove pohlevnosti, poterpežljivosti itd.; pomisliti treba na dalje tudi to, da preprosti ljudje niso tako izbérljivji, kakor so omikani in gospôski. Izmed živali, ki so posojevale svoje imena, so pa te-le: bobер (piber), бѣчѣла, веръ (aper), вѣлкъ (volk, lupus) вранъ in гавранъ (corvus), голубъ (golob), грѣлица (gerlica), змиѣ (kača), кавка (kavka, corvus monedula), кошута, кraguj (accipiter), kuna, мрена (cyprinus barbuis), орѣл (orel) равъ, sokol, срѣбѣкъ (srna, č. srnek), туръ, жежѣ, ажь (óž, vóž), атва (zdaj utva) itd.

Izmed drevja in sadja: дубъ ali дубъ (dób), „nerandža“ ali „neranča“ srb. (pomoranča, drevo), rakita (salix caprea), smokva, hmelъ (p. chmiel) itd. Med drugimi nahajamo tudi imena: Prъvuj (Pervi), Drugъ, Tretъji . . . do Devetega (s tem vred); od Desetega pa ni duha, ne sluha. Kdo ne vé, kako se bojé prosti Slovenci še dan današnji desetnika (desetega brata). Desetnik, pravijo nima doma mira in pokoja, zapustiti mora nehotoma dom, stariše in brate, pa iti in hoditi križem svét, kakor večni žid. — Ta stara in prestara vraža je menda tudi kriva, da „Desetega“ ni najti. Vendar moram opomniti, da če tudi je v Miklošičevi knjigi temá narodnih imen, pa vendar ni vseh. — Ime „Desibrat“ izhaja po Miklošiču, kakor „Desimir“ itd. iz „des-“, „desi-“ (inventio, invenire, acquirere).

Iz vsega tega se vidi, da ta knjiga, ki je polna imen, ni tako pusta, kakor si misli človek iz pervine, ampak na mestih jako podučna in kratko-

* Iz „bojan“ je postalo skrajšano ime bán, kakor iz „pojas“ — pás (Mikl. Lautl.)

časna, razodevaje nam, kakor smo že rekli, domače življenje, opravila, šege in navade nekdanjih časov in popravlja marsiktero krivo misel. Imena: Mstislav r., Mstislav č., Mścislaw, (Miecislaw) p. nam pričajo, kako so slavili nekdanj s Črnogorci vred tudi drugi Sloveni maščevanje (mstь, vindicta). Miklošič je razdelil imena*) na proste (n. pr. Mirko, Mladen) in na zložene (n. pr. Miroslav, Tihomir, Nenad). Na to razklada, kako se narejajo proste, po tem pa, kako zložene. Kaj vsako (prosto in zloženo) ime pomeni, to uči III. del, v katerem nahajamo vse imena za mišnim splošnim podukom (ki smo ga brali nekoliko že prvič) po staroslovenski abecedi njihovega korena ali prav za prav podstavka (thema), ki je s cirilico in latinico natisnjen, imena pa le z latinico. Pod vsakim abecednim oddelkom o sebnih imen je nekoliko krajnih (Ortsnamen: ON), ki izhajajo iz unih.

Tega ne morem tukaj na dolgo in široko popisovati. Samo to naj še povem, da je Miklošič te misli, da pomenja „-mir“ ali „-mêr“ kakor končnica ali 2. del zloženih imen ravno to, kar končnica ali 2. del „-slav“, da je tedaj (kedar je taka) tudi „-mir“, „-mêr“ -slava $\lambda\lambda\epsilon\omicron\varsigma$. Razun tega, da se glasi naš „mir“ (mirь) ali *mêr* (mêrь) skoro ravno tako, kakor got. m ê r in allem. m a r, — prevêrilo ga je, da je temu tako tudi to, ker ima skoro vsako ime s končnico *mir* svojega na pol enakega tovarša s končnico *slav*. n. pr.: Bogomir (Bohumir č.), Bogoslav; Bolemir, Boleslav**); Branimir, Branislav; Dragomir, Dragoslav; Jaromir, Jaroslav***) itd.

Tudi le po tem, kar ste slišali tukaj na kratko, sodite lahko, da je ta knjiga nov dragi kamen naše književnosti.

Slovenski koledarji za leto 1861.

Dobri koledarji so gotovo nar boljše sredstvo, da se razširja po njih omika tudi med prostim ljudstvom, ker se mu ž njimi naj laže vcepi ljubezen do domačega knjigovstva. To je uzrok velicega števila koledarjev, ki izhajajo od leta na leto raznim narodom. Tudi slovanski rodovi, posebno česki, poljski in ruski, se morejo ponašati z mnogimi prelepimi koledarji, le Jugosloveni, in posebno mi Slovenci, smo zaostali kakor v književnosti sploh, takó tudi v domačem koledarstvu. Nobeden izmed naših koledarjev se ne more meriti s koledarji drugih Slovanov; prenesložni smo, da bi spravili na svetlo velik jugoslovenski koledar, ki bi bil naši literaturi na čast, tujemu svetu pa v znamenje naše literarne moči. — Nam Slovencom sta prišla na svetlo — razun „male in velike pratike“ — za leto 1861 samo dva slovenska koledarja skorej enake obsežnosti. Pervi se je prikazal:

*) Slovenec vpraša še dan današnji: kako ti je imé? t. j. prvo (zdaj kerstno ime); za priimek ali pridevek vpraša posebej: kako se pišeš? Tako moraš tudi ti njega vprašati, ako hočeš oboje zvediti. Pis.

**) Bole- iz starsl. bolъ: bolje (melius, majus).

***) Jarъ (austerus).

Domač koledar slovenski za navadno leto 1861. Spisal P. Hitzinger, farnik in dekan Postojnski, VI. tečaj. V Ljubljani založil J. Giontini. — Ta koledar se je že letos in lani toliko prikupil slovenskemu narodu, da mu tudi za prihodnje leto ni treba posebnega priporočila. Našel boš v njem (v pratičnem delu) toliko koristnih reči, da se boš radostno zavzel nad njihovo množico; celó v narvečih koledarjih boš zastonj iskal, kar se nam tu na malo stranéh drobnega natisa podaja. Kratko in jederno so razložene stvari na nebesu; kratek, pa vendar mnogoobsežen je pregled vse zemlje in posebno avstrijskega cesarstva (se vé da tu marsikaj ni več res v upravnem oziru, kar je bilo še pred nekoliko dnevi); gospodarski, opravični in potni koledarček nas soznanja s štampeljskim in percentnim davkom, govori o vožnji po železnici in pošti kakor tudi o pošiljanju pisem po pošti in o telegrafu, naznanja colnino za vvožnjo in izvožnjo, porabnino za vžitke, dalje nas soznanja z mero in tehto, govori še enkrat o novih in starih denarjih in razglašuje bližnje in daljne sejme, kakor tudi nekatere cerkvene pravne reči. V „podučnem in zabavnem koledarčku“ nahajamo razne krajepisne in zgodovinske reči, posebno iz naše slovenske zemlje, ki je našla v častitem g. dekanu premarljivega učenega preiskovavca, namreč: Maribor na Štajerskem — Postojnska jama — Velesovo, nekdanji samostan in božja pot — Grozoviti Atila pred Emono in Akvilejo — Avari, nekdanji stiskavci Slovincov — Slovenska zemlja in Turki — itd. Dalje je govor o „umnem kmetovanju“, o „živino- in gojzdoreji“ in na koncu so pridjane tri pesmice npravnega zapopadka. Iz tega načerta se je mogel vsakdo do sita prepričati, koliko obsežen in kako zanimiv je domači koledar za prihodnje leto. Čelo mu kinča podoba postojnske jame. Šteje 106 strani in velja po vseh bukvarnicah le 40 kr. nov. dnarja. Naj obroma ves slovenski svet in razširja povsod koristno znanje! — Drugi koledar je:

Koledarček družbe sv. Mohora za navadno leto 1861. Izdala družba sv. Mohora. Z dovoljenjem Kerškega knezoškofijstva. —

To je prvi koledarček, ki ga je svojim družnikom podala novo prestrvarjena družba sv. Mohora. Razun pratikarskega dela prinaša več krajših in daljih npravno-podučnih sestavkov v vezani in nevezani besedi za mlade in odrasčene ljudi, namreč: Sv. Mohor, Slovincov prvi apostelj — Papež Leon veliki pa Atila — Ura s kukovico — Pijanec — Smert za domovino — Pot skozi življenje — Moje želje — Devica na razpotju — Nevesta slovó jemlje — Popotnica — Podoba device Marije pred c. k. ožonico na Dunaju — Moder svet — Opat Lucij in puščavniki — Trojen smeh — Verske jagode — Vrabec in konj — Prilike — Tičica in jastran — Spoštovanje kruha in soli — Začetek opoldanskega zvonjenja — Početek samostanov — Patroni rokodelcov in obertnikov — Kratek poduk o megli in oblakih, o dežju in mavrici, o toči in snegu, o blisku in gromu — Slov. romar in — Kitica narodnih vganjk za kratek čas. Vsi sestavki so prav po domače spisani, da jih bo lahko razumel vsak bravec. V „oglasniku“ so pridjane družbine postave z opravičnim redom, pa imenik novih dosmertnih družnikov in družbinih podpornikov. Popolni imenik častitih udov se

je mogel za to leto izpustiti, ker od čast. ordinarijatov še niso prišle imena vseh novih družnikov; iz ravno tega vzroka bodo mogli tudi računi počakati do 3. zv. „Večernic“, ki pride na svitlo mesca marca. Razposlal se bo častitim družnikom z „zgodbami“ in s „podobo“ vred v prvi polovici tekočega mesca; nekaj iztisov se ga bo dalo tudi v bukvarnice na prodaj. Cel koledarček šteje XVI + 70 strani in veljá po bukvarnicah 30. nov. kraje. Naj potuje tudi ta koledarček po celi slovenski zemlji ter si pridobi povsod obilno prijateljev in bravcov!

Slovenski besednik.

Iz Celovca. Znanje stare slovenščine je velika velika potreba vsakemu učenemu Slovenu, posebno pa našim jezikoslovcem. Vse jezikoslovje slavensko je puhlo, če mu ni podlaga in središče jezik naših sprednikov. „Učit nam ga je“ — pravi prvi filolog hervaški g. Fr. Kurelac v svoji neprecenljivi knjigi „Recimo koju“, o kateri drugokrat več — „učit nam ga je, jer je nastaviti jezik naših predjev; jer nam je hraniti, što je narodu sveto; jer nam je pobrinuti se o slogu i jedinstvo; jer nam je uzvisiti i izobraziti naš narodni jezik po onom, koji bio je posvetitelj i odbranitelj vseh plemen slovinskih malo ne vse do danas, i komu je u napredak biti vezateljem i ujediniteljem onim istim, za koje on i dosad skrbio. Čast jeziku naših otec! čast i poklon jeziku Čurila i Metoda!“ Vsak jezikoslovec, komur ni vodilo stara slovenščina, bo blodil v svojih preiskavah po tmini, ker mu ne bo svetila tista luč, ki se zove slovanska vzajemnost in ktera ga samo zna pripeljati do sloge in edinstva. Da bo pa mogla stara slovenščina postati tisti blaženi vir, ki naj napaja in oplemenjuje vse slovanske narečja, je pred vsim drugim potrebno, da se jej odloči že v gimnazijskem nauku — vsaj v najviši šoli — tisto mesto, ki je spodobno tako častitljivega jezika. Pripomočkov nam ne manjka — naš preslavni jezikoslovec gosp. prof. Fr. Miklošič in drugi zaslužni možje so nas oskerbeli z vsemi potrebnimi knjigami. — Mariborska gimnazija, ki je doslej med vsemi slovenskimi gimnazijami najbolj slovela, posebno kar se tiče slovenskega nauka, je tudi staroslovenski jezik že davno vpeljala kot učen predmet v najvišo šolo; letos se je to zgodilo tudi v Celovcu, in če se ne motimo, tudi v Ljubljani. Bog daj, da bi se to kmalo zgodilo tudi po ostalih gimnazijah slovanskih, kjer se je doslej stara slovenščina še zanemarjala. Pri tej priložnosti dajemo bravcom na znanje, da je slovenščina z letašnjim šolskim letom tudi na naši gimnazii stopila med popolnoma obligatne predmete za Slovence.

Iz Senja prinaša „katolički list“ radostno oznanilo, da je bila na tamošnjem bogoslovskem semenišču po naredbi prevzviš. škofa Mirka Ožegovića z začetkom tekočega šolskega leta ustanovljena stolica staroslovenskega jezika. Za učitelja stare slovenščine je bil postavljen dosedanji učitelj kateketike, metodike in više pedagogije in predstojnik

semenišča g. Ivan Fiamin. „Mi čestitamo“ — pravi Pozor — „mladomu senjskomu i modruškemu svećenstvu na ovom novom dobročinstvu njihova obće obljubljega duhovna pastira, a osvjedočeni smo, da će potanje znanje staroslavenščine još čvršće ukoreniti narodni naš jezik u tamošnjoj crkvi, koja jedina izmedju svih svojih susjednih jugoslavenskih crkva, ako izuzmemo ponješto kršku, ostade vierna i čvrsta u čuvanju svoje narodne svetinje, svoje slavenske liturgije, za koju su se vriedni predji naši i neumrli narodni svećenici tolikom nastojanjem i požrtovanjem svih svojih privatnih interesah kriepko i vitežki borili“. — Ravno tako veselo oznanilo smo zvedeli iz Djakovskega semenišča. Prevzvišeni škof in „dika jugoslavenska“ g. J. Strossmajer, ves vnet za povzdigo jugoslavenskega naroda in njegovega slovstva, se je na novo proslavil s tim, da je ustanovil tudi na tamošnjem bogoslovskem učilišču stolico staroslovanskega jezika in za učitelja poklical iz Reke iskrenega rodoljuba in pervega hervaškega jezikoslovca g. Fr. Kurelca. Naj mu doni čast in slava po vsem slavenskem svetu.

Iz Varaždina 15. oktobra. Kr. Število učencov na naši gimnaziji rase od leta do leta. Letos se jih je vpisalo 296, toliko da jih v nekterih razredih ni moči redno kam posaditi, kajti naše šolsko poslopje, slab kinč za mesto, je pripravneje za vsako drugo stvar kakor za učilišče. Prostora pomanjkuje na vse strani, zlasti pa pogrešamo stranišče za učence, ker skor za 300 učencov ste samo dve pod streho. Že več ko pet let se beseduje in piše, da bi se delalo novo poslopje, ali vse so le prazne besede, do djanja se še ni moglo priti. So med meščani možje, ki previdijo, da je stvar koristna in zato potrebna, pa se poganjajo za njo; so pa tudi taki, ki so tako kratkega pogleda, da ne morejo spoznati haska, ki ga gimnazija donaša mestu, pa pravijo, da je za Varaždin dovolj šest razredov, kajti pri nas se že iz šeste šole pobirajo v duhovstvo in ti odhajajo v Zagreb v „črnu školu“, kar je vzrok, da je v 7. in 8. razredu vselej tako malo učencov. Mislim, da plača 12 učiteljev na leto v vrednosti čez 10.000 gold., ki jo učitelji skoro vso v mestu pusté; mislim, da prihranek stroškov, ki bi jih imeli roditelji v Varaždinu stanujoči za 80 do 100 sinov, če bi jih morali drugam v šolo pošiljati; mislim, da dohodki, ki prihajajo tukajšnjim meščanom od blizo 200 učencov iz okolice in tujih krajev za stan in za hrano, so dovoljni dokazi koristi gimnazije za mesto, da se nekoliko potrudijo tisti možje za njo, katerim je skerb za srečo in blagostanje mesta izročena in ji vsaj pošteno poslopje napravijo. Zdanje poslopje je zdravju škodljivo, kajti bati se je, da se kuga v njem ne vname, k čemur razun drugega tudi ta napaka svoj del donaša, da teče memo poslopja terdo pod okni cela Drava nekake gnojnice, ki hlapí iz sebe nosu strašno neugodno duho. — Letos je za nekoliko več predmetov učni jezik hrovaški kakor lani. Pričakovali pa smo vsi mnogo več, kar se nam je dalo in česar se je bilo nade-

jati po znanem lanskem cesarskem ukazu, ki velevala tisto zapoved ob veljavo djati, vsled ktere je moral nemški jezik kakor učni jezik na viši gimnaziji prevagovati. Zapovedano je, da se morajo učiti na nižji gimnaziji vsi predmetje v hrovaškem jeziku razun zgodovine v 3. in 4. razredu in pa nemščine, počemši od takrat, kedar je učenci toliko va se dobé, da umejo besede učiteljeve. Za višo gimnazijo pa je zapovedano, da ima pol učnih ur na teden v vsakem razredu biti hrovaščina, pol pa nemščina učni jezik in po tej zapovedi so predmeti za letos tako le razdeljeni: v nemškem jeziku se ima učiti

v 5. razredu: gerški jezik 5 ur na ted. v 6. razredu: latinski jez. 5 ur na ted.

naravopis	2	"	"	računstvo	3	"	"
-----------	---	---	---	-----------	---	---	---

računstvo	4	"	"	naravopis	2	"	"
-----------	---	---	---	-----------	---	---	---

nemški jez.	2	"	"	nemški jez.	3	"	"
-------------	---	---	---	-------------	---	---	---

v 7. razredu: nemški jez. 3 " " v 7. razredu: propedeut. 2 " "

naravoslov.	3	"	"	računstvo	3	"	"
-------------	---	---	---	-----------	---	---	---

latinski jezik polovico ur, polovico pa po domače.

v 8. razredu vse po nemški razun kerščanskega nauka, hrovaškega in gerškega jezika, ker so učenci tega razreda premalo vajeni hrovaščine in skoro vsi nedomači. Učitelji znajo vsi hrovaški bolje ali manje razun treh, enega Čeha in pa dveh Slovincov; ali upamo, da se bodo tudi ti tega poprijeli, česar bi se bili že davno morali, zlasti Slovenci, če hočejo pošteni biti in nočejo poštenim rojakom sramote še večé delati, kakor so jo jim nekteri že naredili, da morajo zavolj njih marsiktero grenko požreti. Dozdanji ravnatelj gimnazije je odstopil od šolstva in gre na faro. Pričakujemo, da ne bomo dobili tujca na njegovo mesto, nadejamo se, da nam ho vlada poslala domačega, za uk in narod vnetega, na svojih nogah stoječega energičnega moža, in ne kako terstiko, ki bi jo vsak veter na svojo stran nagibal. — Slišali smo, da se je v Ljubljani letos toliko učencov za prvo šolo oglasilo, da so morali tri prve razrede napraviti. To je dovolj dokaza, da je Kranjcom še ene gimnazije tako treba, kakor vsakdanjega kruha in da bi bili prebivavci kranjskega mesta — na vse usta jo moram povedati — neumci, ako se ne potegnejo za napravo gimnazije, cele ne le niže, v svojem mestu, zlasti če jim ni treba drugega dati, kakor poslopje postaviti in zanj skerbeti, da bo vedno v redu. Se vé da, pečene piške nikomur v gerlo ne leté in kdor derži križem roke in pa jezik za zobmi, ta ni vreden, da se mu kaj ponuja ali dá. Kranjci! vsaj imate jezike in tudi možake, h katerim je treba iti na vrata terkat in ki vam bodo gotovo rekli na terkanje slobodno v hišo stopiti; imate ga moža, ki je v sredi med vami rojen, svetlega škofa Jerneja; mislite mar, da bi njegova beseda nič ne veljala? Imate v državnem svetovavstvu gospoda Turjaškega, ki je že v zadnjem zboru razodel voljo govoriti za Slovence; imate še drugega svetlega moža tudi državnega svetovavca, ljubljenelega Strosmajerja, ki je že govoril za Slovence in je gotovo pripravljen še več govoriti; ali on ni vsega veden, da bi vedel vaše želje, in ne more vsega na svojo roko, če se

nima nikamor opirati. Bog vam je jezik dal, da govorite in zdaj je pravi čas govoriti; kdo vé, doklej bo, in ura zamujena ne pride nobena. Prosite, dalo se vam bo, terkajte, odperlo se vam bo. — Bridek meč so nam zasadile Novice v serce naznanivši nam, koliko velik je bil tisti „Nekaj“, ki je prišel zavolj učnega jezika, ali sploh za slovenščino v belo Ljubljano na gimnazijo. E Ljubljana, obleci se v černo, v tvoji deželi so še vedno, kakor v časih Prešernovih, tuji gospodarji in ošabno nosijo po koncu glave.

Iz Podravja. Š. — Zastran ljudskih šol je govoril v Novicah slov. rodoljub skoz in skoz resnične besede. Le na podlagi narodnih šol se da sozidati poslopje národne slave. Naša prva skerb torej bodi za dobro osnovane národne šole, naša druga pa za dobro izurjene učitelje, ki jim bije v persih sercé za pravo omiko svojega národa. Molimo in terkajmo, da dobimo perve; delajmo in prizadevajmo si, da unamemo druge za njih visoki poklic, da jim razbistrimo um in da jih navdah-nemo z ljubeznijo do svojega národa. Naj boljše sredstvo bi bil gotovo samostojen šolski časnik, ki bi se edino pečal z šolo in šolskimi rečmi; pa strah nas navdaja, ali bo tudi našel med učitelji potrebno podpore, da bi mogel po prav nizki ceni izhajati. Število naših učiteljev ni od sile veliko, stroški za izdajo samostojnega lista so pa jako visoki. Verh tega so dohodki našega učiteljstva tako pičli, da bi jih vsak nov izdajek morde pripravil v zadrege. S tim pa ne bodi rečeno, da smó zoper samostojen šolski list, timveč ga iz celega serca želimo in ga bomo tudi podpirali, kolikor bo v naši slabi moči, dvomimo le nad potrebno materialno podporo, ki se je že enkrat skazala prepíčila. Pa morebiti se najde tudi med Slovenci mecen ali zavetnik, ki bi pod svoje krilo vzel zaželjeni šolski list? Potem le hitro ž njim na dan; zakaj potreba ga je nam, kot ribi vode. — Dokler se pa ta reč ne osnuje na terdni podlagi, naj bi odločil šoli vsaj eden izmed doslej izhajajočih slovenskih časnikov prostora, da bi se v njem moglo pisati tudi o pametnem in uspešnem obdelovanji šole, kak se imá deca pestovati, kako jo brati, pisati, rajtati učiti“ itd., in vse, kar je za šolo vediti potreba. Izmed vseh časnikov so „Novice“ brez dvoma najbolj razširjene po slovenskem svétu in gotovo tudi v rokah mnogo učiteljev; ali bi ne bilo mogoče, da bi odločile z novim letom tudi učiteljem poseben oddelek, da bi se mogli v njem pogovarjati o domačem šolstvu in eden drugega učiti in spodbadati. „Novice“ obsegajo že zdaj toliko za vsakega ljudskega učitelja potrebnih reči, da bi jih ne prekosil nobeden samostojen šolski list, če bi odperle še ta šolski predalčček. Saj je omika slovenskega národa njih geslo, naj jim bo priporočeno tudi naše učiteljstvo, ki je prvi faktor v narodskem poduku. Tako bi postale naše národne „Novice“ tudi ob enem najboljši šolski časopis, ki stoji na najterdnujši podlagi in nam ubogim učiteljem bi ne bilo treba, za nov list denarja trositi. Če bi pa „Novice“ ne htele ali ne mogle odmeriti potrebnega kotička, naj se poprimejo naši učitelji „Napredka“ v Zagrebu. Vse okoljščine pretehtajmo, storimo pa, kar nar boljše kaže.

Povabilo na naročbo. Namenil sem 25 pesem v natis dati in po slovanskih deželah razširiti jih. Cena jim bo 50 nov. krajcarjev. Vabim torej vse rodoljube, da se naročijo na le-té pesmi; posebno pa prosim prijatelje, vrednike in domorodce, da naročila nabirajo*). Kdor nabere 12 naročnikov, dobí en iztis po verhu. Čisti znesek bo slovenščini v podporo, ker mislim darila za zlaganje najboljših pesem izpisati. Naročila pričakujem do konca letošnjega leta. (*]Iz serca radi. Vredn.)

Senožeče na Notranjskem 8. oktobra

Mir. Vilhar.

* Med glavne ovire književnega napredka se šteje tudi slaba bukvarija, t. j. kupčija z bukvami. Neredniše in slabše knjigoprodaje pa gotovo nikoder ne more biti, kakor je bila doslej jugoslovenska. Ako se ta srečno uravná, padla bo ena tistih ovir, ki dušijo našo književnost. Z veseljem zapazujemo, da se tudi z našo knjigarijo na boljše obrača. Ravno kar se je oglasil g. Ferdinand Klemm, knjigar na Dunaju (Stadt, Dorotheergasse Nr. 1108), ki poziva in povabljuje vse bukvarje in pisavce na jugu, da bi mu pošiljali svoje dela na prodajo. Naj bi vsak jugoslovenski založnik stopil v zavezo z imenovanim dunajskim knjigarjem, da postane Dunaj središče slavenske knjigoprodaje, ker se daje od ondot najlože in najhitreje zadobavljati knjig, ki jih kdo zaželi.

* Česki narod si prizadeva iz vseh moči, da se bolj in bolj povzdigne njegova literatura. Ne mine skorej mesca, da bi se ne razpisalo kako novo darilo za dobre literarne izdelke. Tako se spodbujajo njihovi pisatelji, da čedalje marljíše obdelujejo polje domačega slovstva. Goreči pođpornik česke literature, g. Ferd. Fingerhut, je na novo razpisal nekoliko cen za dobre česke spise, namreč 1. za naj lepšo veselo igro v enem djanju; glavna cena obnaša 100 gld., prvi in drugi akcesit pa 30 in 20 gld. in 2. štiri cene po 4 in 2 dukata, za najboljše česke pesme. — Ravno takó je ustanovil g. Jaroš, znan pod imenom A. Waldau, 600 frankov v zlatu kot darilo za najboljši roman iz československe zgodovine. Dalje razpisuje v 7. vezku časopisa „Škola a Život“ „jeden z Moravanů ve Vidni“ 100 gld. kot darilo za najboljši spisek za česko mladino, da bo na korist materam, pesternam in vsakemu, kdor ima opraviti z izrejo otrok od 5 do 7 let. Sostavljena naj bo na podlagi nazornega poduka. — Tudi dijaki mesta Březnice so poslali vredništvu „Poutnika od Otavy“ 50 gld., da se razpiše cena za najboljšo zgodovinsko novelo, kar se je tudi zgodilo. Naj bi se našel kmalo tudi med nami kak zamožniši rodoljub, ki bi htel kaj darovati za povzdigo našega slovstva!

* Viša realna šola v Piseku je zdaj dokončno ustanovljena, letos se je odperl prvi viši razred. Podučuje se, kakor na česki realki v Pragu, v materne m jeziku, vendar se predava nekaj predmetov tudi v nemščini, da učenci tudi v nemškem jeziku ne bodo zaostajali. Vodstvo te šole je prevzel sloveči česki pisatelj g. Krejčí; za profesorje so bili ustanovljeni gg. Em. in Fr. Tonnner in Vojt. Lešetický, za suplente pa g. A. Hejduk in K. Böhm. Te imena so porok, da bo novi Piseški ustav kmalo postal kinč cele domovine. Slišati je, da se delajo v Piseku tudi priprave

za gospodarsko in gozdnarsko šolo; vsaj bi bilo mesto Pisek, v bliži Šumavskih gozdov, naj bolj pripravno za tako šolo. — Tudi viša realna šola v Zagrebu se čedalje bolj doveršuje in dopolnjuje. Ravno kar so bili ustanovljeni za to učilišče trije novi profesorji, med katerimi nahajamo tudi ime našega slovečega pisatelja in Glasniku posebnega podpornika, g. Fr. Erjavca, ki si je s svojimi natoroznanskimi spisi in pripovedkami že velike zasluge pridobil za naše slovstvo. Tega imenovanja se veselimo toliko bolj, ker smo prepričani, da si bo tudi on prizadeval iz vseh moči, da se ime „Slovenac“ med našimi horvaškimi brati spet k časti pripravi. — Tudi više gospodarsko učilišče v Križevcih, ki so ga horvaške in slavonske srenje z mnogimi štipendijami preskerbele, se bo kmalo odperlo. Za vodja je bil imenovan g. Karel Lambl, sloveči pisatelj več gospodarskih spisov v českem narečju. Učilo se bo v domačem horvaškem narečju. Gotovo bodo tudi slovenski gospodarji radi pošiljali svoje sine na to učilišče, da se tam izobrazijo in popolnoma navdajo z znanjem umetnega gospodarstva.

* Jugoslavenska literatura se je zopet obogatila z nekoliko novimi deli. G. O. Utiešenović Ostrožinski je izdal na Dunaju veliko junaško narodno pesem pod naslovom „Nedeljko“, ki je namenjena za proslavljenje tisučletnega spominja slov. apostelnov Kirila in Metoda. Šteje 186 strani in velja 1 gld. — V Belgradu je prišlo na svetlo imenitno delo, ki ga je napisal v 13. stoletju hilindarski mnih Dometijan. Naslov mu je „Život svetoga Save“. — Knjiga „Život i običaji Crnogoraca“, ki jo je spisal g. Medaković, je bila v Novem Sadu ravno kar dogotovljena in razposlana in velja 1 gld. 25 kr.; ravno tam je prišel na svitlo „Spomenak“, zbirka izvirnih pesem, ki jih je zložil g. Svetolik Lazarević. Tudi g. Hincova knjigarica je poslala spet dve novi deli na svitlo, namreč prelepi Byronovi pesmi „Djaur“ in „Lara“ v izvrstnem prevodu g. A. Popovića. — V Beču sta prišla na svitlo dva serbsko-dalmatinska magazina za 1859 in 1860, ki ju je vredil g. G. Nikolajević. Drugi zvezek prinaša med drugimi rečmi tudi „Milakovića kavaljera Dimitrija život i delo“.

* Dne 22. oktobra je bila na Dunaju prva slovanska beseda v tekočem šolskem letu. Pripredil jo je znani česki humorist, g. J. Burgerstein, v prid cerkovnih in šolskih potreb dunajskih Čehoslovanov. Zbralo se je bilo k tej zabavi obilo gostov izmed vseh slovanskih rodov; globoko v noč je terpela veselica. Med pesmami je bila tudi slišati slovanska, namreč „slovenski zbor“, ki ga je zložil naš bogato obdarovani skladavec g. M. Jenko. „Pražske Nov.“ pravijo o njem: „Sbor český nedošel žádúé chvály, ale tím hlučňěji se ozival potlesk, když zapěli ve sboru slovinský čtverozpěv od Jenka, kterýž se jak rázností slov tak velmi vhodným napěvem vyznačuje“. Kterega Slovenca bi ne razveselila ta očitna pohvala našega rojaka? Da bi našel kmalo priložnost, da more svoje izvrstne skladbe v kratkém med slovanski svét poslati!